

Demokratiaindikaattorit 2015

Demokratiaindikaattorit 2015



4041 0017
Painotuote

ISSN 1798-7059 painettu
ISSN 1798-7067 pdf
ISBN 978-952-259-482-2 painettu
ISBN 978-952-259-483-9 pdf

Oikeusministeriö 2015

KUVAILULEHTI

3.12.2015

Julkaisija

Oikeusministeriö

Julkaisun nimi	Demokratiaindikaattorit 2015
Tekijät	Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Jussi Westinen
Sarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu Selvityksiä ja ohjeita 56/2015
Asianumero	OM 3/51/2015, OM005:00/2015
ISSN verkkojulkaisu	1798-7067
ISBN verkkojulkaisu	978-952-259-483-9
ISSN painettu	1798-7059
ISBN painettu	978-952-259-482-2
URN-tunnus	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-483-9
Julkaisun jakelu	www.oikeusministerio.fi
Asia- ja avainsanat	demokratia, indikaattorit, eduskuntavaalit, puolueet, äänestäminen, poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, nuoret

Tiivistelmä

Demokratiaindikaattorit 2015 -raportti päivittää ja uudistaa sisällöllisesti kahta oikeusministeriön julkaisusarjassa aiemmin julkaistua demokratiaindikaattoriteosta (2006 ja 2013).

Tilastokatsausmainen raportti painottuu vuosien 2003–2015 kansallisten eduskuntavaali-tutkimusten aineistoista kerättyihin pitkittäistietoihin, jotka käsittelevät vaaleja, äänestys-päätöksiä ja niiden perusteita, puolueiden kannattajakuntien rakennetta ja ideologista sijoittumista sekä kansalaisten poliittisia asenteita.

Indikaattorit perustuvat tutkimusaineistosarjoihin ja yksittäisiin sähköisiin tutkimusaineistoihin, joista valtaosa on avoimesti käytettävissä tieteelliseen tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston palvelujen kautta. Päivitetyt demokratiaindikaattorit löytyvät lähitulevaisuudessa Suomen vaalitutkimusportaalista (www.vaalitutkimus.fi).

Suomalainen demokratia voi monien mittareiden perusteella edelleen melko hyvin. Kansalaiset ovat tyytyväisiä demokratian yleiseen toimivuuteen ja politiikka kiinnostaa ainakin jonkin verran suurinta osaa vaalien äänioikeutetuista.

Terve epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan on osa toimivaa demokratiaa mutta liian monien osallistumattomuus on aito haaste viranomaisten toimeenpanemalle demokratia-politiikalle.

PRESENTATIONSBLAD

3.12.2015

Utgivare

Justitieministeriet

Publikationens namn	Demokratiindikatorer 2015
Författare	Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Jussi Westinen
Publikationsseriens namn och löpande nummer	Justitieministeriets publikationer Utredningar och anvisningar 56/2015
Ärendenummer	OM 3/51/2015, OM005:00/2015
ISSN elektronisk publikation	1798-7067
ISBN elektronisk publikation	978-952-259-483-9
ISSN tryckt	1798-7059
ISBN tryckt	978-952-259-482-2
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-483-9
Distribution	www.oikeusministerio.fi
Ämnes- och nyckelord	demokrati, indikatorer, val, partier, valdeltagande, politiskt deltagande, politiska attityder, unga, internet

Sammanfattning/referat

Rapporten Demokratiindikatorer 2015 är en uppföljning av två tidigare rapporter om Finlands demokratiindikatorer (2006, 2013) som har publicerats i justitieministeriets publikationsserie.

Rapporten baserar sig främst på en numerisk granskning av de nationella valundersökningarna 2003–2015. Dessa undersökningar består av intervjuer med representativa urval finländska väljare och handlar om val, väljarbeteende och politisk opinion. Indikatorerna innehåller även data från elektroniska källor. Merparten av de material som använts är kan beställas fritt från Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv. De uppdaterade demokratiindikatorerna kommer även att vara tillgängliga via Finlands valforskningsportal (www.vaalitutkimus.fi).

Enlig flera av de analyserade indikatorerna mår den finländska demokratin fortfarande relativt bra. Majoriteten av medborgarna är både nöjda med hur demokratin fungerar och intresserade av politik. En sund misstro mot det politiska systemet och politikerna är en del av en fungerande demokrati. Samtidigt är det viktigt att demokratin engagerar folk. Om en stor del av folket inte alls deltar i politiken, är det en äkta utmaning för den demokratipolitik som myndigheterna genomför.

SISÄLLYSLUETTELO

Kirjoittajat	7
Esipuhe	9
Johdanto	11
I	
TULOS, KANNATUSMUUTOKSET JA ÄÄNESTYSPÄÄTÖSTEN TAUSTOJA	13
Samu Borg	
Eduskuntavaalien 2015 tulos, äänestysprosentti ja voimasuhteiden muutos	13
Puoluekannatuksen muutos	13
Äänestysprosentti	20
Kannatuksen vaihtuvuus ja pysyvyys: puolueet ja ehdokkaat	23
Puoluekannatuksen kokonaisuutos ja valitsijoiden liikkuvuus	23
Kansanedustajien vaihtuvuus ja vaalipiirien suosituimmat ehdokkaat	27
Äänestyspäätösten taustoja	30
Kumpi on tärkeämpi: puolue vai ehdokas?	30
Äänestyspäätöksen ajankohta	31
Puolue- ja ehdokasvalinnan perusteet	33
Internetin vaalikoneiden merkitys kasvaa	37
II	
ÄÄNESTÄJÄKUNNAN IDEOLOGINEN JA SOSIODEMOGRAFINEN PROFIILI	39
Jussi Westinen	
Valitsijakunnan sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle	39
Puolueiden äänestäjäkuntien sosiodemografinen rakenne	44
III	
SUOMALAISTEN POLIITTINEN KIINNITTYMINEN	52
Elina Kestilä-Kekkonen	
Poliittinen kiinnostuneisuus ja kiinnittyminen puolueisiin	52
Poliittinen kiinnostuneisuus	52
Samaistuminen puolueisiin	54

Kansalaisten kokemus vaikutusmahdollisuuksista	56
Sisäinen kansalaispätevyys	56
Ulkoinen kansalaispätevyys	57
Asenteet yhteiskuntaa kohtaan	59
Poliittinen luottamus	59
Tyytyväisyys demokratiaan	61
IV	
YHTEENVETO DEMOKRATIAINDIKAATTOREISTA 2015	64
Loppuviitteet	69
Lähteet	71

KIRJOITTAJAT

Valtio-opin dosentti *Sami Borg*

toimii johtajana Yhteiskuntatieteellisessä tietoaarkistossa, joka on Tampereen yliopiston erillisyyksikkö (tutkimusvapaalla 1.10.–31.12.2015).

Yleisen valtio-opin dosentti *Elina Kestilä-Kekkonen*

toimii yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa. Vuosina 2015–2019 hän johtaa Suomen Akatemian rahoittaman hankkeen tutkimuskonsortiota (Consortium of Trust Research – Pathways to Political Trust, CONTRE).

Tutkija *Jussi Westinen*

työskentelee vuoden 2015 kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen tutkimuskoordinaattorina. Hän väittelee joulukuussa 2015 Åbo Akademiassa aiheenaan poliittiset jakolinjat 2000-luvun Suomessa.

ESIPUHE

Länsimaisen demokratian vakavin haaste liittyy nykyisin siihen, miten välttää poliittisen vaikuttamisen keskittyminen hyväosaisten ja liian pienen eliitin käsiin. Poliittisen osallistumisen epätasainen jakautuminen heijastaa yleistä yhteiskunnallista eriarvoistumiskehitystä. Vaikka esimerkiksi vaaleissa äänestäminen mielletään usein puhtaasti omaksi valinnaksi, se on käytännössä riippuvainen yksilön käytössä olevista resursseista. Esimerkiksi vanhemmilta omaksutut toimintamallit, koulutus, taloudellinen asema, sosiaaliset verkostot ja terveydentila vaikuttavat yhdenvertaisen poliittisen osallistumisen edellytyksiin.

Nyt käsillä oleva Demokratiaindikaattorit 2015 -raportti osoittaa, että suomalaiset eroavat toisistaan sen suhteen, miten he kokevat ymmärtävänsä poliittisia prosesseja ja kykenevänsä vaikuttamaan niihin. Yleistäen voi todeta, että hyvinvoivat, koulutetut kansalaiset kokevat demokratian omakseen. Samanaikaisesti osa uhkaa vieraantua politiikasta ja demokraattisista vaikutustavoista. Eriytymiskehitys voi myös kohdistua moninaisesti digitalisaation mahdollistamiin osallistumistapoihin. Vaikka sosiaalinen media on madaltanut kynnyksiä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, se on myös kärjistänyt jakoa verkostojen keskiössä ja reunoilla sijaitseviin kansalaisiin, joilla on keskenään hyvin erityyppiset vaikutusmahdollisuudet.

Demokratian kestävyys järjestelmänä näkyy siinä, että se kykenee usein korjaamaan omia vinoumiaan. Kuten tämän raportin tekijät toteavat, demokratia tarvitsee toimiakseen tietyn määrän epäluottamusta eli sitä, että kansalaiset haastavat järjestelmän toimivuutta. Näin voi syntyä myös uudentyypisiä poliittisen toiminnan muotoja, demokratiainnovaatioita.

Demokratian tilaa tulee tarkastella laajasti. Tässä raportissa paneudutaan keskeisiin demokratian tilaa määrällisesti mittaaviin indikaattoreihin. Tällainen säännöllinen mittaus on aivan keskeistä, jotta pystytään havaitsemaan pidemmän aikavälin trendejä. Suomen vaalitutkimuskonsortio on vuoden 2003 eduskuntavaaleista lähtien tuottanut erilaisia tutkimusaineistoja ja niiden pohjalta laadittuja analyyseja. Demokratiaindikaattorit ovat osa tätä työtä. Poliittikan ja kansalaisten nopealiikkeisyydestä johtuen on käynyt yhä tärkeämmäksi ymmärtää paitsi vaaleissa ilmennyt myös vaalien välistä kehitystä. Tämän tulkitsemiseen eduskuntavaalien yhteydessä toteutettava kansallinen vaalitutkimus tarjoaa erinomaiset lähtökohdat. Toimittamamme vuoden 2015 eduskuntavaalien loppuraportti julkaistaan kesällä 2016.

Jotta tutkimus kykenisi saamaan tehokkaasti otteen demokratian tilasta ja kulloinkin olennaisimmista muutoksista, tutkijayhteisöltä tarvitaan sekä kestävyttä että ketteryyttä. Ensimmäistä tukee se seikka, että oikeusministeriö on vuodesta 2011 lähtien sitoutunut vastaamaan eduskuntavaalitutkimuksen aineistonkeruun kustannuksista. Ketteryyden varmistamisessa tutkijoiden välinen laaja-alainen yhteistyö on puolestaan olennaista. Näin kyetään parhaiten hahmottamaan niin maahanmuuton, digitalisaation kuin demokratian uusien muotojen tarjoamat mahdollisuudet poliittisen käyttäytymisen tutkimukselle.

Kimmo Grönlund
professori
vaalitutkimuskonsortion puheenjohtaja

Hanna Wass
akatemiaturkija, yliopistonlehtori
vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen

Johdanto

Tämä raportti päivittää ja laajentaa oikeusministeriön kahdesti aiemmin julkaisemia Suomen demokraatiaindikaattoreita¹ kansallisten eduskuntavaalitutkimusten kyselytiedoilla sekä ajantasais- tamalla joitakin vaaleihin liittyviä, rekisteritietoihin pohjautuvia tilastoja.

Ajatus suomalaisen demokratian tietopohjan vahvistamisesta virisi 2000-luvun puolivälissä Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen aikana toteutetussa Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa. Sen aikana syntyi demokratiaseurannan sisältöjä, rakennetta ja toimintatapoja hahmotellut teos *Suomen demokraatiaindikaattorit* (2006). Laajan tutkimuksen ydinehdotus oli säännöllisen eduskuntavaalitutkimuksen käynnistäminen, koska oli nähtävissä, että suuri osa kes- keisistä demokratiaseurannan mittareista on tarkoituksenmukaisinta koota systemaattisesti poliit- tisesti merkittävimpien vaalien läheisyydessä.

Seurantatiedon tuottamisessa on onnistuttu. Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalitutkimuk- siin saatiin päärahoitus Suomen Akatemialta ja vuodesta 2011 alkaen oikeusministeriö on sitou- tunut kattamaan eduskuntavaalitutkimuksen kyselyaineiston keruusta ja käyttökuntoon saattami- sesta kertyvät kustannukset.

Itse vaalitutkimushankkeet on toteutettu pääosin tutkijoiden omien tointen ohessa. Tämä on ollut mahdollista, kun tutkijaryhmä on ollut laaja ja aktiivinen. Vaalitutkimuksesta kiinnostuneiden tutkijoiden ryhmä organisoitui jo viime vuosikymmenellä useita yliopistoja edustavien, parin- kymmenen tutkijan vaalitutkimuskonsortiksi. Sen toimintaa ohjaa tutkimusjaksoittain vaihtuva johtoryhmä. Konsortion toiminnan keskipisteessä ovat neljän vuoden välein toteutettavat edus- kuntavaalitutkimukset, jotka suunnitellaan ja toteutetaan laajassa tutkijayhteistyössä.

Vuodesta 2003 alkaen jokaisista eduskuntavaaleista on toteutettu niin sanottu kansallinen vaalitutkimus² ja näiden hankkeiden tutkimusaineistoja on voitu hyödyntää demokraatiaindikaat- toreiden pohjana. Viimeisin kirjamuotoinen indikaattoripäivitys tehtiin vuoden 2011 eduskun- tavaalien jälkeen. Nyt on aika uudistaa tilannekuva painettuna julkaisuna ja myöhemmin myös indikaattoreiden päivityksenä verkkoon Suomen vaalitutkimusportaaliiin³.

Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimus toteutetaan aiempien vastaavien hankkeiden tapaan useiden yliopistojen tutkijoiden yhteistyönä. Hankkeen pääraportti valmistuu vuoden 2016 puo- livälissä. Sen toimittavat professori Kimmo Grönlund Åbo Akademiasta ja akatemiatutkija Hanna Wass Helsingin yliopistosta. Tutkimushankkeen lomakesuunnittelutyöryhmään kuuluivat yliopis- tonlehtori Elina Kestilä-Kekkonen ja YTM Aino Tiuhonen Tampereen yliopistosta sekä tutkija Jussi Westinen Åbo Akademiasta.

Tämä indikaattorikatsaus sisältää pääosin pitkittäistietoja vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleista tehdyistä tutkimuksista ja jonkin verran poikittaistietoja vuoden 2015 tutkimusaineistosta. Indikaattorijulkaisu on numeropainotteinen ja tilastokatsausmainen, ja se on luonteeltaan kuvaileva. Se keskittyy erityisesti äänestämisen ja poliittisen kiinnittymisen trendeihin tilastomuodossa taulukoin ja kuvioin. Tavoitteena on raportoida keskeisiä muutostietoja ja joitakin kiinnostavia ajankohtaistietoja tiiviisti siten, että tulokset palvelevat keskustelua demokratian tilasta ja kehityksestä.

Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen kyselyaineiston keräsi TNS-Gallup vaalien jälkeen käyntihaastatteluna satunnaisesti valikoidulta, suomalaisia äänioikeutettuja edustavalta valtakunnalliselta otokselta. Huhti-kesäkuussa koottuun käyntihaastatteluun osallistui 1587 vastaajaa. Eduskuntavaalitutkimusaineistoista esitettyjä tuloksia on tarkennettu siten, että laskennassa on käytetty apuna vastaajakunnan sosiodemografista rakennetta tasapainottavaa korjauspainoa.

Tässä raportissa käytettävien kyselyaineistojen perustiedot löytyvät Yhteiskuntatieteellisen tietoarkeiston aineistoluettelosta⁴. Vuoden 2015 aineisto julkaistaan Tietoarkeiston aineistoluettelossa heti tutkimushankkeen pääraportin valmistumisen jälkeen.

Kaikki raportin kyselyaineistoihin perustuvat tutkimustulokset sisältävät satunnaisvirheitä ja muita mahdollisia virhelähteitä. Käytettävistä kyselyistä laskettujen prosentiosuuksien tilastollinen virhemarginaali on yleensä ainakin pari prosenttiyksikköä molempiin suuntiin. Jos prosentiosuudet tai muut tunnusluvut on laskettu yksittäisen kyselyaineiston vastaajien osajoukosta, satunnaisvirheet ovat tätäkin suurempia. Kyselytulosten suuntaa antava luonne on otettu huomioon tuloksista tehdyissä johtopäätöksissä.

Raportti koostuu kokoavista taulukoista ja kuvioista sekä niitä lyhyesti selittävistä tekstiosuuksista. Joihinkin tämän raportin aiheisiin palataan tarkemmin ensi vuonna eduskuntavaalitutkimuksen pääraportissa. Tämän indikaattoriraportin kuviot on toteuttanut Pentti Kiljunen Yhdyskuntatutkimus Oy:stä ja teoksen taitosta ja ulkoasusta on vastannut Marita Alanko Tampereen yliopiston kirjastosta. Heille kuuluu jälleen kerran kiitos saumattomasta yhteistyöstä suomalaisen demokratietietämyksen edistämiseksi.

Tulos, kannatusmuutokset ja äänestyspäätösten taustoja

Sami Borg

EDUSKUNTAVAALIEN 2015 TULOS, ÄÄNESTYSPROSENTTI JA VOIMASUHTEIDEN MUUTOS

Vuoden 2015 eduskuntavaalien tulos noudatti melko tavanomaista poliittisten voimasuhteiden vaihdosten kaavaa. Taulukon 1.1. tiedot osoittavat vaalikauden 2011–2015 päähallituspuolueiden eli Kokoomuksen¹ ja SDP:n kärsineen merkittävimmät ääniosuustappiot ja paikkamenetykset.

Suurimman vaalivoiton vei Keskusta, joka oli vakiintunut kannatusmittauksissa hallituspuolueiden päähaastajaksi kesällä 2013. Keskusta nousi vaaleissa selvästi suurimmaksi eduskuntapuolueeksi 49 edustajapaikalla ja 21,1 prosentin valtakunnallisella kannatuksella.

Perussuomalaisten vaalitappio oli vuoden 2015 vaaleissa paljon pienempi kuin monet uskoivat vuoden 2011 muutosvaalien jälkeen. Puolue menetti 39 edustajapaikastaan vain yhden ja sen ehdokkaat kokosivat 17,7 prosentin valtakunnallisen kannatuksen.

Keskisuurista ja pienimmistä eduskuntapuolueista vaalivoittajia olivat ääniosuuksien nojalla Vihreät ja RKP, paikkamäärien nojalla vain Vihreät. Sekä Vasemmistoliitto ja Vihreät olivat lähteneet kokoomusjohtoisesta, alun perin kuuden puolueen hallituksesta kesken vaalikauden. Vihreät kohosi viidellä lisäpaikalla eduskunnan viidenneksi suurimmaksi ohi Vasemmistoliiton, joka menetti vaaleissa kannatustaan yhden prosenttiyksikön ja kärsi kahden paikan vaalitappion.

Kristillisdemokraatit menettivät yhden paikan. Eduskunnan ulkopuolisista puolueista menestyi parhaiten Piraattipuolue, jonka kannatus ylsi hieman yli yhden prosentin Helsingin, Uudenmaan ja Pirkanmaan vaalipiireissä.

Puoluekannatuksen muutos

Nykyisten eduskuntapuolueiden kannatuskehitys (kuvio 1.1) sotien jälkeiseltä ajalta osoittaa, että 2010-luvulla käydyt kahdet eduskuntavaalit ovat muuttaneet puoluekannatuksen kokonaiskuvaa melkoisesti. 1940-luvulta 1980-luvulle jatkunut neljän suuren puolueen asetelma vakiintui 1990-luvulta alkaen pariaksi vuosikymmeneksi kolmen suuren puolueen tilanteeksi.

Tämän jälkeen Perussuomalaisten suosio vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa on syönyt muiden suurten puolueiden kannatusta siten, että vaalien suurimmaksi puolueeksi on ollut mahdollista nousta vain niukasti yli 20 prosentin valtakunnallisella ääniosuudella.

Taulukko 1.1

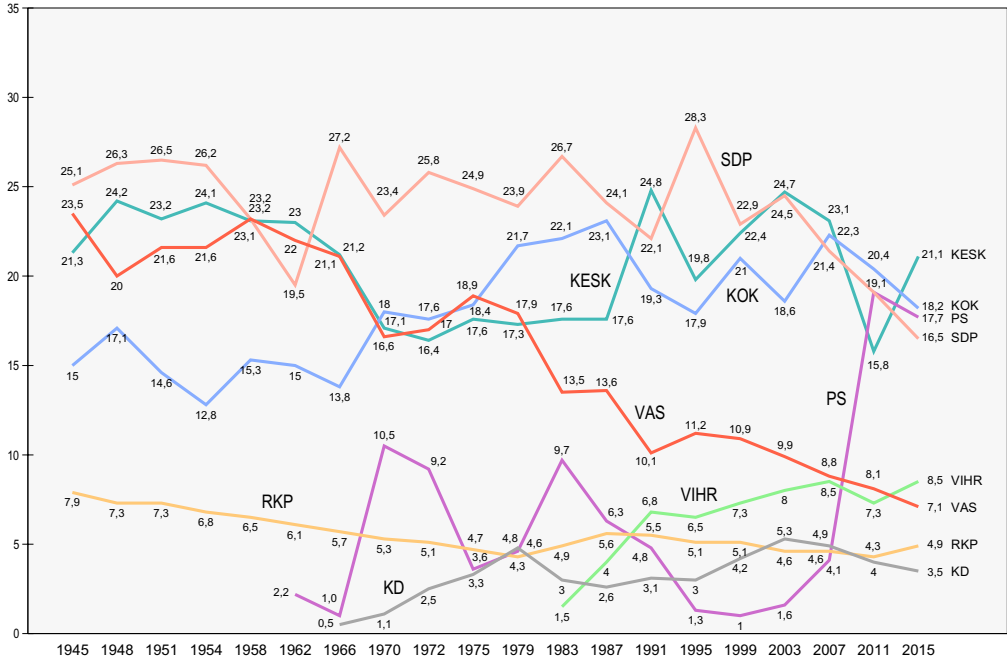
Eduskuntavaalit 2015: puolueiden kannatusosuudet, äänimäärät ja paikat sekä niiden muutokset eduskuntavaaleista 2011

	Ääniosuus %	Muutos %-yks.	Äänet lkm	Muutos 2011–15	Paikat lkm	Muutos lkm
Suomen Keskusta	21,1	5,3	626218	162952	49	14
Kansallinen Kokoomus	18,2	-2,2	540212	-58926	37	-7
Perussuomalaiset	17,7	-1,4	524054	-36021	38	-1
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	16,5	-2,6	490102	-71456	34	-8
Vihreä liitto	8,5	1,3	253102	39930	15	5
Vasemmistoliitto	7,1	-1,0	211702	-27337	12	-2
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	4,9	0,6	144802	19017	9	0
Suomen Kristillisdemokraatit	3,5	-0,5	105134	-13319	5	-1
Piraattipuolue	0,8	0,3	25086	9983	0	0
Itsenäisyyspuolue	0,5	0,3	13638	10402	0	0
Suomen Kommunistinen Puolue	0,3	-0,1	7529	-1703	0	0
Muutos 2011	0,3	0,0	7442	-62	0	0
Kommunistinen Työväenpuolue – Rauhan ja Sosialismin puolesta	0,0	0,0	1100	-475	0	0
Suomen Työväenpuolue	0,0	0,0	984	-873	0	0
Köyhien Asialla	0,0	0,0	623	-712	0	0
Muut ryhmät	0,6	0,2	16731	4968	1	0
Hyväksytyt äänet YHT			2968459			
Mitättömät äänet	0,5		15397			
Annetut äänet YHT			2983856			

Lähde: Oikeusministeriön vaalitilastot

Kuvio 1.1

NYKYISTEN EDUSKUNTAPUOLUEIDEN JA NIIDEN EDELTÄJIEN KANNATUSOSUUS EDUSKUNTAVAALEISSA 1945-2015 (%).



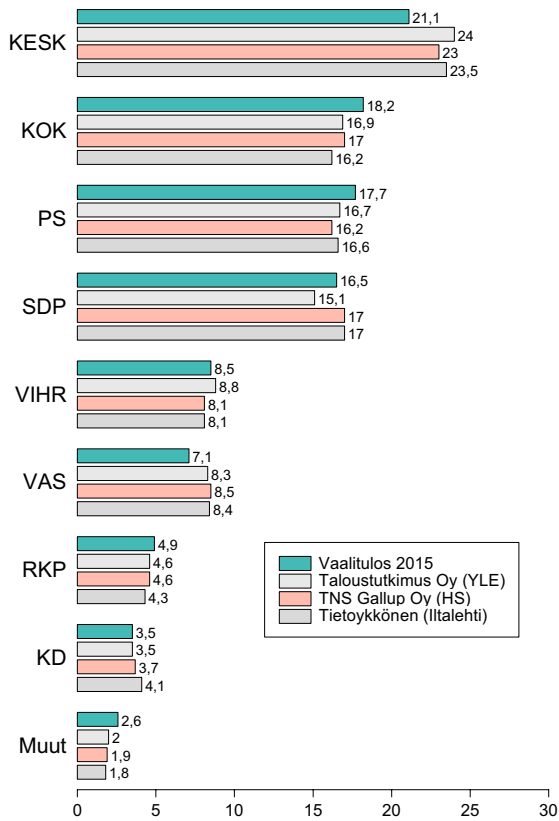
Kuluva vuosikymmen onkin heilauttanut suomalaisen puoluejärjestelmän vakautta ja vaikeuttanut osaltaan vaalituloksen ennakointia vaalien alla. Asia on näkynyt eduskuntavaaleja edeltäneissä puoluekannatusmittauksissa, joiden osuvuutta suhteessa vaalitulokseen tarkastellaan seuraavaksi pitkällä aikavälillä puolueittain.

Kuviossa 1.2.1 tarkastellaan vuoden 2015 eduskuntavaalien edellä julkaistujen, viimeisimpien puoluekannatusmittausten osuvuutta. Puoluekannatusmittausten tarkastelu tässä yhteydessä on perusteltua, koska mittausuutisjulkisuudella on merkittävä asema ja myös mahdollista vaikutusta valitsijoiden äänestyspäätöksiin erityisesti vaalikampanjoiden loppuvaiheessa. Vuoden 2015 vaaleissa viimeisimmät kannatusarviot osuivat yleensä ottaen varsin tarkasti kohdalleen, kun otetaan huomioon mittauksen ilmoitetut, molempiin suuntiin parin prosenttiyksikön suuruiset tilastolliset virhemarginaalit

Lievä poikkeus on Taloustutkimuksen yläkanttiin mennyt arvio Keskustan kannatuksesta, mutta muutkin mittauslaitokset antoivat viimeisimmissä mittauksissa Keskustalle vaalitulosta korkeamman kannatuslukeman. On hyvin mahdollista, että viimeisimpien mittauksen keruuajan kohtien ja vaalipäivän välillä tapahtui aitoja kannatusmuutoksia, jotka vähensivät Keskustan ja mahdollisesti lisäsivät Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kannatusta.

Vuosien 2011, 2007 ja 2003 eduskuntavaalien viimeisimpien kannatusmittausten osuvuutta käsitellään samalla tavalla kuvioissa 1.2.2, 1.2.3 ja 1.2.4. Niistä ilmenee Keskustan ja Perussuomalaisten kannatusmuutosten ennakkoinnin hankaluus vuonna 2011, mutta vuosien 2007 ja 2003

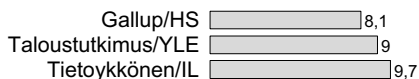
Kuvio 1.2.1. EDUSKUNTAVAALIT 2015: VAALITULOS vs. VAALEJA EDELTÄNEET VIIMEISIMMÄT PUOLUEIDEN KANNATUSMITTAUKSET (%).



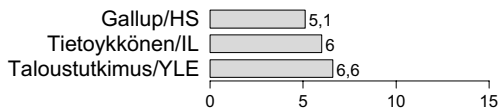
Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2015

Kuvio 1.2.1b MITTAUSTEN 'OSUMATARKKUUS' (puolueittaisten poikkeamien itseisarvojen summat, pienempi = parempi, %)

(I) Laskettuna kaikista puolueista

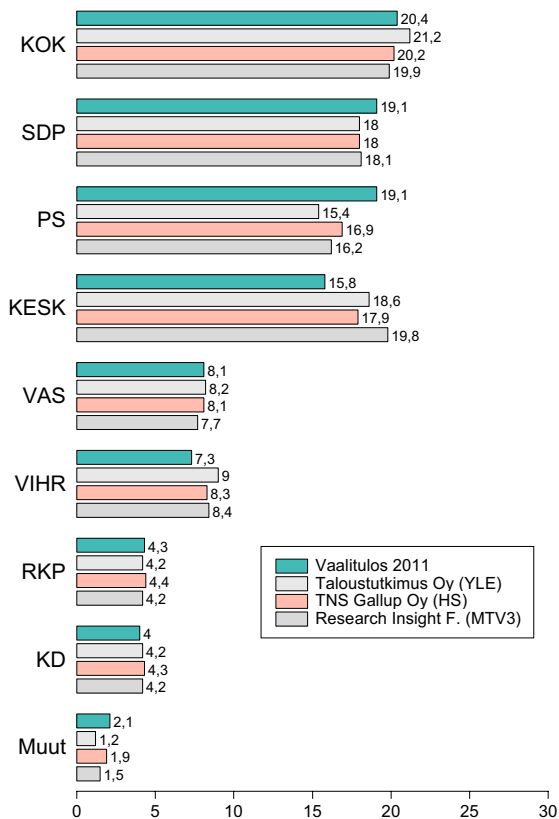


(II) Laskettuna neljän suurimman puolueen osalta



Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2015

Kuvio 1.2.2 EDUSKUNTAVAALIT 2011: VAALITULOS vs. VAALIJAJA EDELTÄNEET VIIMEISIMMÄT PUOLUEIDEN KANNATUSMITTAUKSET (%).



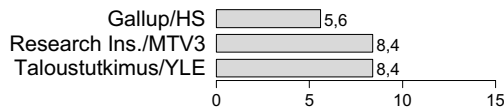
Lähteet: Vaalituspalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2011

Kuvio 1.2.2b. MITTAUSTEN 'OSUMATARKKUUS' (puolueittaisten poikkeamien itseisarvojen summat, pienempi = parempi, %)

(I) Laskettuna kaikista puolueista

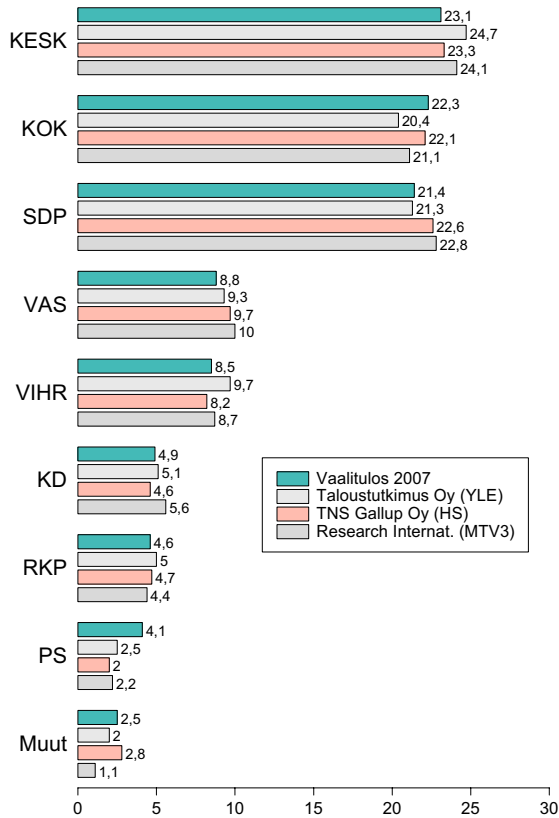


(II) Laskettuna neljän suurimman puolueen osalta



Lähteet: Vaalituspalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2011

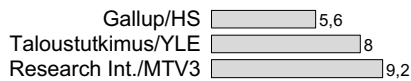
Kuvio 1.2.3 EDUSKUNTAVAALIT 2007: VAALITULOS vs. VAALEJA EDELTÄNEET VIIMEISIMMÄT PUOLUEIDEN KANNATUSMITTAUKSET (%).



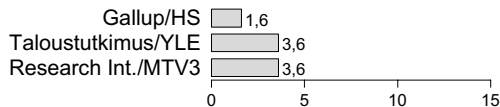
Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2007

Kuvio 1.2.3b. MITTAUSTEN 'OSUMATARKKUUS' (puolueittaisten poikkeamien itseisarvojen summat, pienempi = parempi, %).

(I) Laskettuna kaikista puolueista

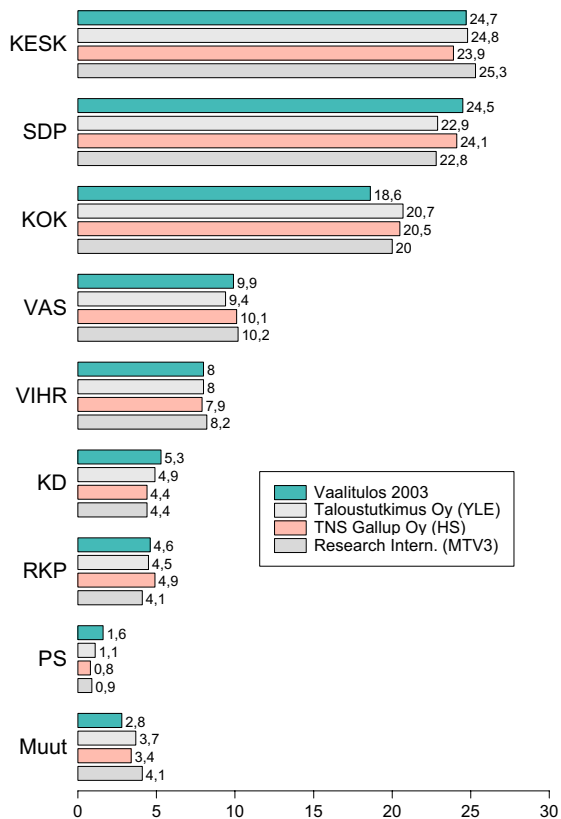


(II) Laskettuna kolmen suurimman puolueen osalta



Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2007

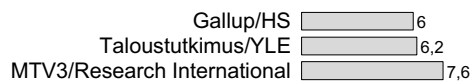
Kuvio 1.2.4 EDUSKUNTAVAALIT 2003: VAALITULOS vs. VAALIJAJA EDELTÄNEET VIIMEISIMMÄT PUOLUEIDEN KANNATUSMITTAUKSET (%).



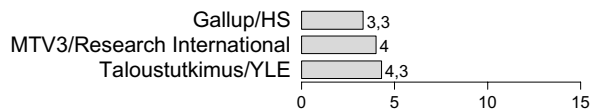
Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2003

Kuvio 1.2.4b. MITTAUSTEN 'OSUMATARKKUUS' (puolueittaisten poikkeamien itseisarvojen summat, pienempi = parempi, %).

(I) Laskettuna kaikista puolueista



(II) Laskettuna neljän suurimman puolueen osalta



Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta Yhdyskuntatutkimus Oy 2003

vaaleissa mittauslaitokset onnistuivat poikkeuksetta arvioimaan eduskuntapuolueiden kannatuksen virhemarginaalien sisään vaaleja edeltäneissä viimeisimmissä mittauksissaan.

Kaikkiaan valtakunnallisten mittauksen osumatarkkuus on ollut varsin tyydyttävällä tasolla, kun otetaan huomioon puolueiden vaalikannatuksen tosiasialliset isot muutokset 2010-luvulla. Suurimpia vaikeuksia mittauslaitoksilla on ollut kannatukseltaan suurimmiksi arvioitujen sekä kannatustaan nopeasti nostaneiden puolueiden kannatuksen ennakoinnissa.

Äänestysprosentti

Eduskuntavaalien äänestysprosentit eivät ole olleet nousujohtoisia viimeksi kuluneiden muutamien vuosikymmen aikana (kuvio 1.3). Toisaalta kehitys ei ole myöskään tänä aikana ollut voimakkaan laskeva vaan vaalien kotimaan äänestysprosentti on pysynyt 1990-luvulta alkaen jopa hämmästyttävän tasaisesti 70 prosentin tuntumassa.

Vuoden 2015 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentti oli 70,1, jossa oli pudotusta neljän vuoden takaiseen 0,4 prosenttiyksikköä. Ulkomaalaisista äänioikeutetuista kävi äänestämässä vain joka kymmenes, jolloin vaalien koko äänestysprosentiksi muodostui 66,9. Kaikista äänioikeutetuista joka kolmas ei käyttänyt äänioikeuttaan.

Edes puoluekannatusta voimakkaasti muuttaneissa viime vuosien vaaleissa äänestysprosentti ei ole noussut merkittävästi. Kotimaan äänioikeutettujen joukossa nukkuvien puolue on ollut kannatukseltaan suurin jatkuvasti vuoden 1999 eduskuntavaaleista lähtien.

Äänestysprosenttien kehitys ei kuitenkaan ole ollut samanlaista kaikissa vaalipiireissä (taulukko 1.2). Koko maassa eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentin lasku on ollut vuodesta 1983 vuoteen 2015 noin 11 prosenttiyksikköä. Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Satakunnan vaalipiireissä lasku on kuitenkin ollut lähellä 15 prosenttiyksikköä, kun Uudellamaalla pudotusta on ollut noin kahdeksan ja Helsingissä ainoastaan kolmisen prosenttiyksikköä.

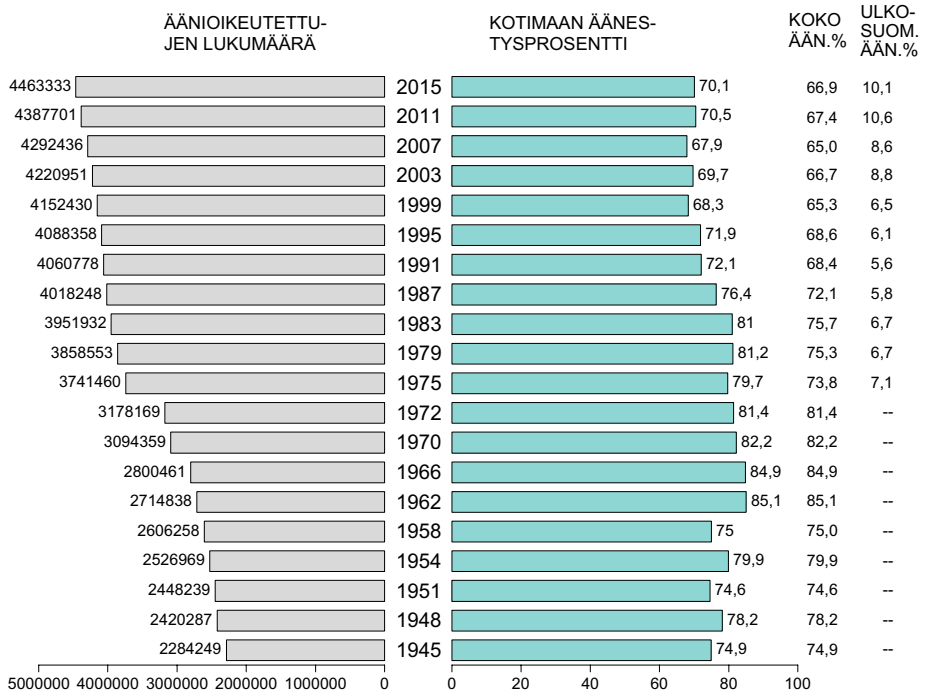
Vuoden 2015 vaaleissa kuvattu äänestysaktiivisuuden alueellinen polarisoituminen ei korjaantunut mutta ei toisaalta myöskään voimistunut. Helsingin ja Uudenmaan vaalipiireissä äänestysprosentin lievä lasku noudatteli koko maan linjaa. Manner-Suomessa äänestysprosentti nousi eniten Keskustan vahvoissa vaalipiireissä – Oulussa ja Lapissa.

Itä-Suomen vaalipiirejä koskenut uudistus ei tuonut lisää äänestäjiä vaaliurnille. Vuoden 2015 vaaleihin Kymen ja Etelä-Savon vaalipiirit yhdistettiin Kaakkois-Suomen vaalipiiriksi sekä Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirit Savo-Karjalan vaalipiiriksi. Molemmissa uusissa vaalipiireissä äänestysprosentit laskivat jonkin verran vuoden 2011 vaaleihin verrattuna.

Vaalikautta 2011–2015 sekä eduskuntavaalien 2015 vaalikampanjaa ja äänestysaktiivisuutta käsitellään laajemmin vuonna 2016 ilmestyvän eduskuntavaalitutkimushankkeen pääraportin erillisartikkeleissa.

Kuvio 1.3.

EDUSKUNTAVAALIEN 1945-2015 ÄÄNIOIKEUTETUT JA ÄÄNESTYSPROSENTIT.



Taulukko 1.2
Eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentit vaaliipiittäin 1983–2015 (%)

Vuosi	HEL	UUS	VAR	SAT	HÄM	PIR	KYM	E-S	P-S	P-K	VAA	KES	OUL	LAP	AHV
2015	75.1	72.4	71.0	68.4	68.2	70.5	66.0 ^a	66.3	65.5 ^b	72.0	69.7	68.1	69.1	57.9	
2011	75.5	72.9	71.2	69.5	68.8	71.5	67.4	66.5	65.7	73.2	69.0	67.7	67.5	51.1	
2007	71.1	69.9	68.2	67.6	65.7	68.3	65.8	64.5	64.5	71.5	67.3	65.5	66.0	57.0	
2003	73.9	70.9	70.7	69.6	67.0	69.8	67.5	65.4	65.6	73.5	67.7	67.9	69.7	60.3	
1999	70.3	68.2	68.8	69.2	66.5	68.9	66.7	64.4	64.2	73.3	67.5	67.4	69.6	54.7	
1995	72.7	71.9	74.1	74.1	71.7	72.7	70.6	67.9	67.2	69.4	75.9	71.4	70.5	52.1	
1991	70.6	70.7	73.1	74.4	71.0	71.9	71.0	68.7	69.3	68.9	78.6	73.1	72.9	50.8	
1987	74.1	75.3	77.4	78.6	76.3	76.7	76.5	74.4	74.6	73.6	81.5	77.3	76.1	78.8	52.8
1983	78.4	80.5	81.8	83.0	81.4	81.2	81.2	78.6	79.3	79.2	83.9	81.8	82.2	84.2	56.0

^a Vuonna 2015 Kaakkois-Suomen vaaliipiiri, johon yhdistettiin Kymen ja Etelä-Savon vaaliipiirit
^b Vuonna 2015 Savo-Karjalan vaaliipiiri, johon yhdistettiin Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vaaliipiirit

Lähde: Tilastokeskus.

KANNATUKSEN VAIHTUVUUS JA PYSYVYYS: PUOLUEET JA EHDOKKAAT

Puoluekannatuksen kokonaismuutos ja valitsijoiden liikkuvuus

Puoluekannatuksen niin sanottu kokonaismuutos on karkea yleisindikaattori puoluejärjestelmän vakaudelle. Mittari kuvaa yhteenlaskettua puoluekannatuksen muutosta peräkkäisissä, saman vaalityypin vaaleissa. Taulukossa 1.3 näkyy eduskuntavaaleissa 1948–2015 ääniosuuttaan lisäneiden puolueiden ääniosuuksien muutosten summa prosenttiyksikköinä.

Keskimäärin voittaneiden puolueiden ääniosuuksien muutosten summa on ollut ajanjakson vaaleissa 8,1 prosenttiyksikköä. Ennen vuoden 1970 vaaleja kokonaismuutos oli korkeintaan tämän keskiarvon suuruinen. Suurimmillaan kokonaismuutos on ollut vuoden 1970 ja 2011 vaaleissa, joita yhdistää SMP:n/PS:n vahva kannatusnousu. Yli kymmenen prosenttiyksikön kokonaismuutoksia on koettu myös ns. Koivisto-vaalien jälkeisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1983 sekä 1990-luvun alkupuoliskon vaaleissa.

Pääsääntö näyttää olevan, että ison kokonaismuutoksen vaaleja seuraavissa vaaleissa kokonaismuutos jää maltilliseksi. Poikkeuksen muodostavat vuoden 1995 lamavaalit. Vuoden 2015 vaalit sen sijaan noudattivat pääsääntöä. Vaikka puoluekannatuksessa tapahtui merkittäviäkin muutoksia ja hallituspohja vaihtui vaalien jälkeen, kannatuksen kokonaismuutos jäi silti lähelle pitkittäiskeskiarvoa.

Taulukko 1.4 kokoaa vuoden 1966 eduskuntavaaleista alkaen hallitus- ja oppositio puolueiden kannatusmuutokset peräkkäisissä vaaleissa. Vuoden 2015 vaalit noudattivat kannatusmuutoksiltaan tavanomaista linjaa hallitus- ja oppositio puolueiden menestyksen osalta.

Pääministerin puolue eli Kokoomus kärsi vaalitappion. Kaikkien hallituksessa aloittaneiden kuuden puolueen yhteenlaskettu 4,4 prosenttiyksikön tappio jäi kuitenkin pitkittäisvertailussa maltilliseksi. Sitä selittää osin se, että paikkamäärältään toiseksi suurin oppositio puolue eli Perussuomalaiset koki niin ikään pienen vaalitappion. Keskustan 5,3 prosenttiyksikön vaalivoitto on tarkasteltavan ajanjakson kolmanneksi suurin muiden oppositio puolueiden sarakkeessa.

Kuvio 1.4 osoittaa myös yleisellä tasolla, että vuoden 2015 vaalit eivät olleet valitsijoiden liikkuvuuden osalta vuoden 2011 vaalien kaltaiset. Muutosvaaleissa 2011 oli vuodesta 1975 alkavassa pitkittäistietosarjassa vähiten puolueuskollisia ja eniten liikkuvia, edellisistä vaaleista puoletta vaihtaneita äänestäjiä. Oltiin jo lähellä tilannetta, jossa valitsijakunta jakautuisi kolmeen yhtä suureen osaan: puolueuskollisiin, liikkuviin ja äänestämättä jättäneisiin.

Vuoden 2015 vaaleissa liikkuvuuskehitys kääntyi takaisin vuosituhannen vaihteen lukemiin, kun neljännes (24 %) valitsijakunnasta havaittiin liikkuviksi äänestäjiksi. Samalla puolueuskollisten osuus valitsijoista kohosi 45 prosenttiin.

Pitkittäisvertailun tulokset perustuvat vuoteen 2003 saakka Heikki Paloheimon laskemiin tuloksiin puolueiden ajankohtaistutkimuksista sekä vuoden 2003 kansallisesta vaalitutkimuksesta². Vuodesta 2007 alkaen tiedot perustuvat kirjoittajan analyysiin vaalien jälkeen kootuista kansallisten vaalitutkimusten aineistoista. Tulokset ovat painotettuja.³

Taulukko 1.5 antaa yksityiskohtaisemman mutta silti ainoastaan suuntaa antavan kuvan valitsijoiden liikkeistä vaaleista 2011 vaaleihin 2015 puolueiden välillä. Tiedot perustuvat vuoden 2015 vaalien jälkeen koottuun kansallisen vaalitutkimuksen aineistoon, jossa vastaajilta kysyttiin myös puoluevalintaa vuoden 2011 vaaleissa. Tulosten tilastollinen virhemarginaali ja muut mahdolliset

virhelähteet (kuten muistivirheet) ovat melko suuret, joten taulukosta kannattaa poimia vain tulosten suuria linjoja.

Keskustan osalta tulos vahvistaa, että puolue onnistui voittamaan vuoden 2015 vaaleissa takaisin runsaasti vuoden 2011 vaaleissa menettämiään äänestäjiä. Paluumuutto oli suhteellisesti suurinta Kokoomuksesta ja Perussuomalaisista, mikä sopii yhteen vuoden 2011 vaaleista tehtyjen liikkuvuusanalyysien kanssa⁴.

Kokoomusta vuoden 2015 vaaleissa äänestäneistä noin neljä viidestä (80 %) oli äänestänyt puoluetta myös vuonna 2011. Tämä puolueuskollisten osuus oli eduskuntapuolueista suurempi ainoastaan RKP:llä. Ensikertalaisäänestäjiä ja vuonna 2011 äänestämättä jättäneitä onnistuivat mobilisoimaan eduskuntapuolueista parhaiten Perussuomalaiset ja Vihreät.

Taulukossa 1.5 on kiinnostavaa myös PS:n puolueuskollisten kannattajien osuus. Noin joka toinen Perussuomalaisia vuonna 2015 äänestänyt oli puolueen takana jo vuoden 2011 vaaleissa. Puolue voitti äänestäjiä vuoden 2015 vaaleissa lähinnä Kokoomukselta ja SDP:ltä.

Taulukko 1.3
Puoluekannatuksen kokonaisuutos
1948–2015 (%-yks.)

Keskiarvo 1948–2015	8,1
2015	7,8
2011	15,9
2007	7,4
2003	5,6
1999	9,0
1995	11,8
1991	12,1
1987	6,9
1983	11,1
1979	5,8
1975	8,5
1972	4,2
1970	14,4
1966	8,1
1962	5,6
1958	6,3
1954	3,1
1951	3,9
1948	6,2

Puoluekannatuksen kokonaisuutos
= Vaaleissa ääniosuuttaan lisänneiden
puolueiden ääniosuuksien muutosten summa
prosenttiyksikkönä

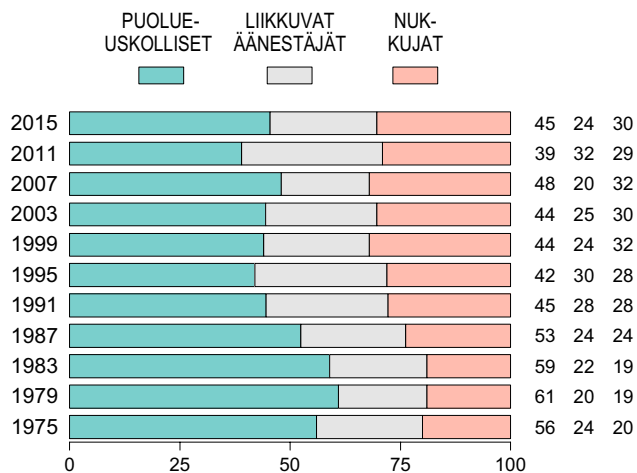
Taulukko 1.4

Hallitus- ja oppositio puolueiden kannatusmuutokset 1966–2015 (%-yks.)

	Pääministerin puolue	Muut hallituspuolueet	Hallituspuolueet YHT	Suurin oppositio puolue	Muut oppositio puolueet
2015	-2,2	-2,2	-4,4	-1,4	5,8
2011	-7,3	-3,4	-10,7	-2,3	13,0
2007	-1,6	-3,1	-4,7	3,7	1,0
2003	1,6	-3,9	-2,3	2,3	0,0
1999	-5,4	3,6	-1,8	2,6	-0,8
1995	-5,0	-1,8	-6,8	6,2	0,6
1991	-3,8	-1,8	-5,6	7,2	-1,6
1987	-2,6	-2,7	-5,3	1,0	4,3
1983	2,8	-3,0	-0,2	0,4	-0,2
1979	-1,0	-2,2	-3,2	3,3	-0,1
1975	-0,9	-0,1	-1,0	0,8	0,2
1972	-0,7	1,4	0,7	-0,4	-0,3
1970	-3,8	-10,2	-14	4,2	9,8
1966	-1,7	-2,1	-3,8	7,7	-3,9

Kuvio 1.4

VALITSIJOIDEN KUULUMINEN PUOLUEUSKOLLISTEN, LIIKKUVIEN ÄÄNESTÄJIEN JA NUKKUVIEN RYHMÄÄN EDUSKUNTAVAALEISSA 1975-2015 (%).



Lähteet: Vuosien 1975-2003 osalta Paloheimo 2003, 180. Vuosien 2007, 2011 ja 2015 tulokset on laskettu kansallisten eduskuntavaalitutkimusten aineistoista. Jakaumia on painotettu siten, että ne vastaavat eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentteja.

Taulukko 1.5
Eri puolueita vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestäneiden puoluevalinta vuoden 2011 eduskuntavaaleissa (%)

Eduskuntavaalit 2015												
	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Muu	TP	Ei ään.	Kaikki
EKV 2011												
KESK	55	2	4	4	2	1	-	5	6	1	4	11
KOK	11	80	9	2	3	1	9	2	3	-	2	15
PS	8	3	55	3	2	2	-	12	6	1	9	12
SDP	6		9	67	8	9	3	2	10	2	5	13
VIHR	3	2	4	7	49	14	-	2	6	1	4	7
VAS	1	1	1	1	15	59	3	-	16	-	3	6
RKP	-	0	-	1	2	-	84	-	-	-	1	3
KD	2	-	2	-	1	-	-	56	-	-	0	2
Muu puolue	0	-	0	1	2	2	-	-	23	-	1	1
Tieto puuttuu (TP)	7	6	2	5	3	-	-	9	10	80	8	10
Ei ään. tai äänioik.	8	6	15	11	15	11	-	12	19	15	62	20
YHT (painotettu n)	100 (252)	100 (218)	100 (210)	100 (198)	100 (103)	100 (85)	100 (58)	100 (43)	100 (31)	100 (111)	100 (292)	100 (1601)

Kansanedustajien vaihtuvuus ja vaalipiirien suosituimmat ehdokkaat

Puoluekannatuksen muutokset vaikuttavat suoraan eduskunnan puoluepoliittisiin voimasuhteisiin mutta eduskunnan kokoonpano määräytyy yksittäisten kansanedustajaehdokkaiden vaalime-
nestyksen perusteella. Taulukkoon 1.6 on koottu eduskuntavaaleista 1966 alkaen tietoja kansan-
edustajien vaihtuvuudesta. Luvut perustuvat vuoteen 2003 saakka Heikki Paloheimon kokoamiin
tietoihin⁵. Muiden vaalien osalta tiedot kokosi Jussi Westinen, joka keräsi myös taulukon 1.7 tie-
dot.

Keskimäärin edustajapaikastaan luopuu vajaa viidennes kansanedustajista siten, että he eivät
enää asetu ehdolle tulevissa vaaleissa. Vuoden 2015 vaaleissa ehdolle asettumatta jätti 33 edus-
tajaa, mikä on selvästi alle pitkän aikavälin keskiarvon.

Ylivoimaisesti suurin osa edustajista asettuu ehdolle seuraavissa vaaleissa ja pääsee myös
läpi. Vuoden 2015 vaaleissa paikkansa uusi 125 edustajaa, mikä on lähellä sekä pitkän ajan että
myös kuluvan vuosituhannen eduskuntavaalien keskiarvoa. Myös pudonneiden istuvien kansan-
edustajien lukumäärä (40) oli tavanomainen. Sitä vastoin eduskuntaan valittujen 18 entisen kan-
sanedustajan määrä oli poikkeuksellisen korkea – erityisesti Keskustasta palasi entisiä kansan-
edustajia eduskuntaan (9). Ensikertalaisia uusista kansanedustajista oli 57 eli runsas neljännes
ja eduskuntaan nousi yhteensä 14 alle 30-vuotiasta kansanedustajaa. Se on neljä enemmän kuin
vuonna 2011 ja 12 enemmän kuin vuonna 2007.

Eduskuntavaalien niin sanotuista ääniharavoista eli eniten ääniä saaneista ehdokkaista kes-
kustellaan julkisuudessa yleensä valtakunnallisesti vertaillen heidän absoluuttisen äänimääränsä
perusteella. Puhtaasti ehdokkaiden kannattajakuntien kokoa ajatellen tämä on tietenkin perus-
teltua.

Toisaalta vaalipiirit ovat hyvin erikokoisia ja absoluuttisten äänimäärien valtakunnallinen
vertailu on oikeastaan epätasa-arvoista varsinkin paikkamäärältään pienimpien vaalipiirien eh-
dokkaille. Tästä syystä taulukkoon 1.7 on koottu tiedot kuluvan vuosituhannen aikana käytyjen
eduskuntavaalien niin sanotuista suhteellisista ääniharavoista vaalipiireittäin.

Taulukon 1.7 prosenttiluvut kertovat, kuinka suuren osan vaalipiirin kaikista äänistä ehdokas
on saanut. Neljissä viimeksi käydyissä eduskuntavaaleissa tämä osuus on ollut korkeimmillaan yli
12 mutta ei kertaakaan yli 13 prosenttia. Suhteellisesti (ja absoluuttisesti) suurimman äänimäärän
on tarkasteltavissa eduskuntavaaleissa vaaleissa koonnut Kokoomuksen Sauli Niinistön vuonna
2007. Niinistön tuolloin saamat 60563 ääntä muodostivat 12,9 prosentin osuuden kaikista Uu-
denmaan äänistä.

Vuoden 2015 eduskuntavaalien ylivoimainen suhteellinen ääniharava oli Keskustan Juha Si-
pilä, joka sai 30758 äänellään 12,3 prosenttia Oulun vaalipiirin äänistä. Sauli Niinistön ohella Si-
piläkin suhteellisesti suosituimpi on ollut kuluvan vuosituhannen eduskuntavaaleissa SDP:n Esa
Lahtela. Hän sai vuoden 2003 eduskuntavaaleissa 12,8 ja vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 12,6
prosenttia Pohjois-Karjalan vaalipiirin äänistä.

Tarkasteltujen eduskuntavaalien suhteelliset ääniharavat eli vaalipiirien suosituimmat ehdok-
kaat ovat odotetusti tulleet lähinnä suurimmista puolueista. Vuosien 2003–2015 eduskuntavaa-
leissa lukumäärät ovat olleet seuraavat: SDP 20, KESK 16 ja KOK 9. Vihreitä lukuun ottamatta kaikki
muutkin puolueet ovat onnistuneet ainakin kerran saamaan tarkastelluissa vaaleissa ehdokkaan-
sa vahvimaksi vaalipiirin ääniharavaksi.

Taulukko 1.6
Kansanedustajien vaihtuvuus eduskuntavaaleissa 1962–2015 (lkm)

	Edellisissä vaaleissa valituista ei enää ehdolla	Istuva kansanedustaja jatkaa	Istuva kansanedustaja putosi eduskunnasta	Entinen kansanedustaja nousi eduskuntaan	Ensikertalainen
2015	33	125	40	18	57
2011	38	117	46	8	75
2007	28	125	44	10	65
2003	40	135	30	15	50
1999	39	133	44	9	58
1995	47	116	41	13	71
1991	42	127	35	6	67
1987	47	121	38	12	67
1983	32	120	50	11	69
1979	38	135	42	8	57
1975	49	131	29	7	62
1962	38	136	37	19	45
1972	16	156	31	9	35
1970	40	115	55	3	82
1966	30	122	57	15	63
Keskiarvo 1962–2015	37	128	41	11	62

Lähde: Vuosien 1962–2003 osalta Paloheimo 2007, 334. Vuosien 2007, 2011 ja 2015 osalta tiedot päivitti tähän raporttiin Jussi Westinen.

Taulukko 1.7
Vaalipiirissä äänestäneiden määrään suhteutetut ääniharavat eduskuntavaaleissa 2003–2015 (%)

Vaalipiiri	2003	Äänten osuus vp:n äänistä	2007	Äänten osuus vp:n äänistä	2011	Äänten osuus vp:n äänistä	2015	Äänten osuus vp:n äänistä
Helsinki	Lipponen (SDP)	8,0	Zyskowitz (KOK)	5,5	Arhinmäki (VAS)	4,9	Pelkonen (KOK)	4,4
Uusimaa	Karpela (KESK)	4,2	Niinistö (KOK)	12,9	Soini (PS)	8,5	Soini (PS)	5,7
Varsinais-Suomi	Itälä (KOK)	8,6	Wallin (RKP)	4,9	Paasio (SDP)	5,3	Andersson (VAS)	5,7
Satakunta	Juhantalo (KESK)	6,5	Kataja (KOK)	6,8	Kiuru (SDP)	6,1	Salonen (SDP)	7,8
Häme	Koskinen (SDP)	6,4	Koskinen (SDP)	4,7	Koskinen (SDP)	3,7	Filatov (SDP)	4,1
Pirkanmaa	Karhu (SDP)	5,7	Tiura (KOK)	6,9	Tainio (SDP)	3,8	Marin (SDP)	3,9
Kymi	Kiljunen (SDP)	5,4	Kiljunen (SDP)	6,4	Kiljunen (SDP)	4,9		
Etelä-Savo	Leppä (KESK)	8,0	Viitamies (SDP)	8,1	Toivakka (KOK)	6,9	Lindström (PS)	4,0
Kaakkois-Suomi								
Pohjois-Savo	Kääriäinen (KESK)	7,0	Katainen (KOK)	8,4	Oinonen (PS)	6,8		
Pohjois-Karjala	Lahtela (SDP)	12,8	Lahtela (SDP)	12,6	Myyler (SDP)	8,8		
Savo-Karjala								
Vaasa	Lintilä (KESK)	4,1	Mieto (KESK)	5,7	Risikko (KOK)	4,8	Essayah (KD)	5,1
Keski-Suomi	Pekkarinen (KESK)	8,7	Pekkarinen (KESK)	6,4	Kalmarin (KESK)	6,2	Urpilainen (SDP)	4,7
Oulu	Lehtomäki (KESK)	4,7	Lehtomäki (KESK)	7,1	Tölli (KESK)	4,0	Ihalainen (SDP)	7,7
Lappi	Takkula (KESK)	10,6	Väyrynen (KESK)	11,2	Mustajärvi (VAS)	7,6	Sipiä (KESK)	12,3
Keskiaarvo		7,2		7,7		5,9	Kulmuni (KESK)	9,6
								6,3

ÄÄNESTYSPÄÄTÖSTEN TAUSTOJA

Kumpi on tärkeämpi: puolue vai ehdokas?

Suomalaisen vaalijärjestelmän erikoisuus on pakollinen henkilöäänestäminen. Järjestelmä mahdollistaa ehdokkaan painottamisen äänestyspäätöksissä siten, että on mahdollista puhua ehdokasäänestämisestä. Åsa Bengtsson ja Lauri Karvonen ovat tutkineet asiaa seikkaperäisesti edellisessä kansallisessa vaalitutkimuksessa⁶, eikä teeman moniin aihealueisiin porauduta tässä tarkemmin.

Suomalaisten vaalien valitsijoiden kannalta on olennaista, että mahdollisuus ehdokasäänestämiseen tekee äänestyspäätöksistä moniaineisempia kuin sellaisissa maissa, joissa on mahdollista äänestää pelkästään puoluelistaa tai samanaikaisesti puoluetta ja ehdokasta yhden läpi-menijän vaalipiirissä. Suomessa valitsijat pohtivat äänestyspäätöksissään kolmea asiaa: käydäkö äänestämässä vai ei, mitä puoluetta ja ketä ehdokasta äänestää.

Nämä päätökset eivät ole toisistaan riippumattomia. Joissakin harvoissa tapauksissa äänestämättä jättäminen voi tosin olla äänioikeutetulle niin itsestään selvää, että hän ei ehkä edes vaivaudu miettimään puolue- ja ehdokasvaihtoehtoja. Kun vastaajilta kysyttiin vuoden 2015 vaalitutkimuksessa, kuinka itsestään selvää vaaliurnilta jättäytyminen hänelle oli, runsas kolmannes (38 %, n=108) äänestämättä jättäneistä kertoi poisjäännin olleen itsestään selvää. Runsas neljännes äänestämättä jättäneistä puolestaan sanoi, että äänestämässä käynti oli käynyt mielessä mutta että vastaaja ei ollut harkinnut sitä vakavasti. Kolmannes (33 %) äänestämättä jättäneistä oli harkinnut vakavasti äänestämässä käyntiä.

Vuoden 2015 tutkimusaineiston kaikista noin 1600 vastaajasta seitsemälle prosentille äänestämättä jättäminen oli ollut itsestään selvää. Täten voidaan arvioida, että yli 90 prosenttia äänioikeutetuista ainakin pohtii äänestämässä käyntiä ja luultavimmin myös jollakin tasolla niihin liittyviä puolue- ja henkilövalintoja.

Miten puolue- ja ehdokasvalinnat painottuvat suhteessa toisiinsa? Niiden yleistä keskinäistä tasapainoa on mitattu suomalaisissa vaalitutkimuksissa jo pitkään pelkistetyllä kysymyksellä siitä, kumpi asia omassa äänestyspäätöksessä painottuu enemmän. Vuoden 2015 tutkimuksessa kysymys oli muotoiltu sanatarkasti seuraavasti: ”Kumpi asia oli sinulle loppujen lopuksi tärkeämpi äänestämisesi, puolue vai ehdokas?” Vastausvaihtoehdot olivat puolue, ehdokas ja en osaa sanoa.

Kuvio 1.5 kuvaa suurin piirtein samoin muotoiltuun kysymykseen saadut vastaukset vuosilta 1983, 1991 sekä kansallisista vaalitutkimuksista vuoden 2003 vaaleista alkaen. Ylempi tarkastelu kattaa kaikki tutkimuksiin vastanneet mainittuina vuosina ja alempi vain alle 30-vuotiaat vastaajat.

Kaikkien vastaajien kuvio osoittaa, että yleensä ottaen äänestäjäkunnassa on puoluetta enemmän painottavia ja ehdokasta omassa päätöksessään enemmän painottavia melko tasapäisesti. Silti heikkoja trendejäkin on havaittavissa.

Vuoteen 2007 saakka ehdokkaan painottaminen oli nouseva trendi siten, että vuoden 2007 eduskuntavaaleissa jo enemmistö äänestäneistä painotti ehdokasta omassa äänestyspäätöksessään. Tämän jälkeen kehitys on ollut päinvastaista ja puoluetta painottaneet ovat muodostaneet selvän enemmistön äänestäjäkunnassa vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa.

Vuoden 2011 vaaleista tiedetään, että muutos johtui joiltakin osin Perussuomalaisten kannatusnoususta. Tämän puolueen äänestäjistä valtaosa painottaa puoluetta enemmän kuin ehdokasta. Vuoden 2011 aineistossa osuus oli 67 ja vuonna 2015 56 prosenttia. Vuoden 2015 aineistossa suhteellisesti eniten puolueen painottajia oli eduskuntapuolueiden kannattajakunnissa RKP:ssä (81 %), Kokoomuksessa (66 %) sekä Vihreissä (64 %).

Erittäin kiinnostavaa on myös se, että puolueen painottaminen suhteessa ehdokkaaseen on noussut hallitsevaksi suhtautumiseksi nuorimpien äänestäjien joukossa kuluvalle vuosikymmenellä. Vaikka puolueen painottajien osuus laski alle 30-vuotiaiden äänestäjien joukossa jonkin verran vuodesta 2011 vuoteen 2015, on osuus silti edelleen suuri verrattuna ehdokasta painottaviin nuoriin.

Äänestyspäätöksen ajankohta

Kansalliset vaalitutkimukset ja niitä edeltäneet vaalitutkimukset tarjoavat myös mahdollisuuden seurata äänestyspäätösten ajankohdan muutoksia. Pitkittäistarkastelu voidaan aloittaa jo vuoden 1966 vaaleista⁷, ja edetä vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksen⁸ kautta kuluvaan vuosituhanen tietoihin.

Vuoden 2015 tutkimuksessa kysymys kuului sanatarkasti ”missä vaiheessa päätit puolueen, jonka ehdokasta äänestit”, ja se on kysytty jokseenkin samanmuotoisena muissa nyt raportoituissa tutkimusaineistoissa. Vuoden 1966 aineiston kysymyksessä ei ollut lainkaan vastausvaihtoehtoa ”joitakin päiviä ennen äänestämistä” ja saman vuoden vastausvaihtoehto ”päätös on ollut selvä vuosien ajan” on luettu kuviossa 1.6 luokkaan ”jo viime vuoden puolella”.

Puoluevalinnan ajankohdan kehitystrendi on kuviossa 1.6 hyvin ilmeinen. Eduskuntavaalien koko äänestäjäkunnassa on enää alle puolet puoluevalintansa jo hyvin varhain lukkoon lyöviä kun vuonna 1966 heitä oli vielä kolme neljästä. Vajaa neljännes kaikista eduskuntavaalien äänestäjistä tekee puoluevalintansa nykyisin vasta äänestyspäivänä tai joitakin päiviä ennen.

Alle 30-vuotiaissa äänestäjissä tällaisia myöhäisiä päättäjiä on kolmannes. Yllättävästi luku ei ole juurikaan muuttunut vuodesta 1991 kuluvaan vuosikymmenen vaaleihin. Myös varhaisimpien päättäjien osuus on nuorimpien äänestäjien keskuudessa noin kolmannes.

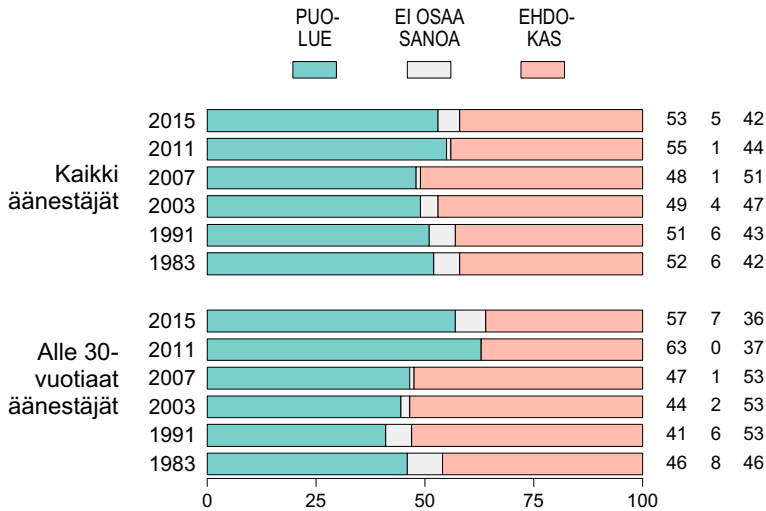
Kuvio 1.7 esittää ehdokasvalinnan ajankohtaa koskevat tiedot vasta vuodesta 1991 alkaen, koska vuoden 1966 aineistossa asiaa ei tiedusteltu. Myöhäisiä ehdokkaan päättäjiä eli samana päivänä tai jotakin päiviä ennen päättäviä on eduskuntavaalimme äänestäjistä runsas kolmannes.

Vuoden 2015 kyselyssä ehdokkaansa sanoi päättäneen samana päivänä tai joitakin päiviä ennen yhteensä 37 prosenttia äänestäneistä ja vajaa neljännes (23 %) sanoi päättäneensä ehdokkaan viikkoa kahta ennen äänestämistään. Vain kaksi viidestä äänestäjästä oli päättänyt ehdokkaansa vähintään kuukautta ennen äänestämässä käyntiä.

Alle 30-vuotiasta äänestäjistä tällaisia varhaisia päättäjiä oli vuonna 2015 noin joka neljäs. Osuus on ollut aiemmin pienempi. Myös hyvin myöhään ehdokkaansa päättävien nuorten äänestäjien osuus on pienentynyt tarkasteltavan ajanjakson aikana. Samana päivänä ehdokkaansa päättäneitä oli vuonna 2015 vain 18 prosenttia nuorista äänestäjistä.

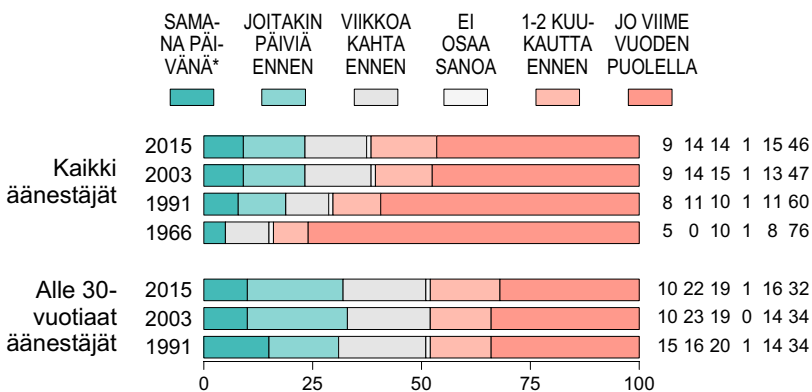
Kuvio 1.5

KUMPI ON TÄRKEÄMPI, PUOLUE VAI EHDOKAS: EDUSKUNTA-VAALIT 1983-2015 (%).



Kuvio 1.6

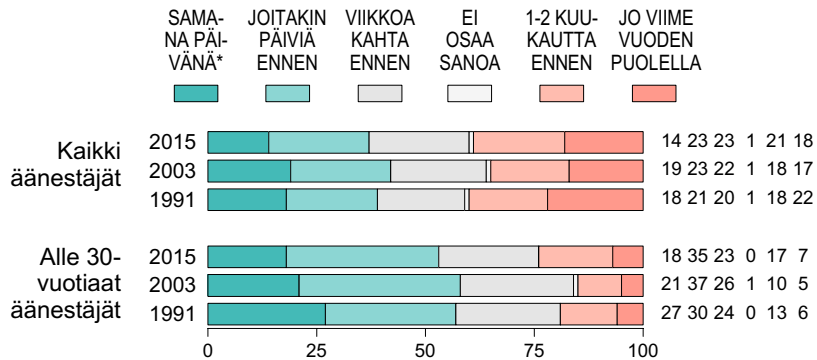
PUOLUEVALINNAN AJANKOHTA EDUSKUNTAVAALEISSA, ÄÄNIÖIKUUTTAAN KÄYTTÄNEET 1966-2015 (%).



*Vastausvaihtoehdot täydellisinä: Samana päivänä kun kävin äänestämässä / Joitakin päiviä ennen äänestämistäni / Noin viikkoa kahta ennen äänestämistäni / Noin kuukautta kahta ennen äänestämistäni / Päätös oli selvä jo viime vuoden puolella (tai vuosien ajan) / En osaa sanoa. Vuonna 1966 vastauskaalasta puuttui vaihtoehto 'jotakin päiviä ennen'.

Kuvio 1.7

EHDOKASVALINNAN AJANKOHTA EDUSKUNTAVAALEISSA, ÄÄNIOI-
KEUTTAAN KÄYTTÄNEET 1991-2015 (%).



*Vastausvaihtoehdot täydellisinä: Samana päivänä kun kävin äänestämässä / Joitakin päiviä ennen äänestämistäni / Noin viikkoa kahta ennen äänestämistäni / Noin kuukautta kahta ennen äänestämistäni / Päätös oli selvä jo viime vuoden puolella / En osaa sanoa.

Puolue- ja ehdokasvalinnan perusteet

Puolue- ja ehdokasvalinnan perusteita on tiedusteltu kansallisissa vaalitutkimuksissa monin erilaisin tavoin. Pääsääntöisesti mittarit ovat olleet kahdenlaisia. Ensinnäkin on tiedusteltu puolueen ja ehdokkaan valintaperusteita kysymyspatteristoilla, joihin on listattu tutkimuksissa keskeisiksi havaittuja puolueen tai ehdokkaan ominaisuuksia. Toinen päälinja on kartoittanut sitä, missä määrin erilaiset poliittiset asiakysymykset ja arvosuuntaukset ovat painaneet erityisesti puoluevalinnassa.

Tässä raportissa esitellään tiiviisti keskeisimpiä puolueiden ja ehdokkaiden ominaisuuksia, joiden äänestäjät ovat sanoneet olleen ratkaisevia valinnoilleen. Vaalitutkimuksissa 2007–2015 kyselyvastaajat arvioivat valintoihinsa vaikuttaneita puolue- ja ehdokasvalinnan perusteita kutakin erikseen asteikolla ratkaisevasti, melko paljon, jonkin verran, ei lainkaan sekä en osaa sanoa.

Kuvioissa 1.8 ja 1.9 on raportoitu valintaperusteita ratkaisevasti-vaihtoehdon keräämien prosenttiosuuksien perusteella. Kuvattu kysymysrakenteen sallii vastaajalle mahdollisuuden mainita valinnoilleen useita ratkaisevia syitä.

Puoluevalinnan yhteensä yli kymmenestä tiedustellusta perusteesta viisi on noussut tutkimuksissa säännönmukaisesti yli muiden (kuvio 1.8). Näistä tärkein ja suosioltaan selvästi muista perusteista erottuva on puolueen arvomaailma. Sitä on pitänyt ratkaisevana puolueen valintaperusteena omassa äänestyspäätöksessään yli 40 prosenttia vastaajista vuosina 2011 ja 2015.

Kaksi seuraavaksi suosituinta, valintaperusteissa painanutta puolueen ominaisuutta ovat olleet puolueen hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä sekä se, että puolueella on päteviä henkilöitä hoitamaan maassa harjoitettavaa politiikkaa. Näiden merkitystä puoluevalinnalleen on pitänyt ratkaisevana 26–30 prosenttia eduskuntavaalien 2007–2015 äänestäjistä.

Lähelle yhtä yleistä merkittävyyttä on kohonnut äänestäjien halu vaikuttaa maan tulevaan hallituskoostumukseen. Sitä on pitänyt ratkaisevana oman puoluevalinnan perusteena joka neljäs äänestäjä kuluvaan vuosikymmen vaalitutkimuksissa. Myös puolueen puheenjohtajan merkitys on säilynyt vakaana kolmessa viimeisimmässä vaalitutkimusaineistossa. Hyvä puheenjohtaja on eduskuntavaaleissa ratkaiseva puoluevalinnan syy joka viidennelle äänestäjälle.

Ehdokasvalinnan syyt on tiedusteltu kansallisissa vaalitutkimuksissa rakenteellisesti yhteneväällä kysymyksenasettelulla ja samoin vastausvaihtoehdoin kuin puoluevalinnan syyt. Kuvioon 1.9 on koottu ratkaisevimmat ehdokasvalinnan syyt yhteensä lähes 20 eri perusteesta, joita vastaajilta on vaalitutkimuksissa tiedusteltu. Perusteita tullaan tarkastelemaan vuoden 2015 vaalien osalta laajemmin ja yksityiskohtaisemmin vuoden 2016 puolivälissä ilmestyvässä kansallisen vaalitutkimuksen pääraportissa.

Edellä käsiteltyjen puoluevalinnan syiden sekä puolueen ja ehdokkaan suhteellisen merkityksen valossa ei ole yllättävää, että ehdokkaan puoluekanta on noussut ratkaisevimaksi ehdokasvalinnan syyksi kaikissa kolmessa viimeisimmässä vaalitutkimusaineistossa. Ratkaisevasti vaihtoehdon noin 45 prosentin osuus on ollut jopa hämmästyttävän vakaa vuosien 2007–2015 aineistoissa.

Luku selittyy sillä, että oikea puolue on suurelle osalle äänestäjille välttämätön ja usein pakollinen ehdokasvalintaa edeltävä päätös. Tuloksen luotettavuutta lisää se, että vain kaksi viidestä äänestäjästä äänestäisi eduskuntavaaleissa samaa ehdokasta, jos hän edustaisi jotakin toista puoluetta⁹.

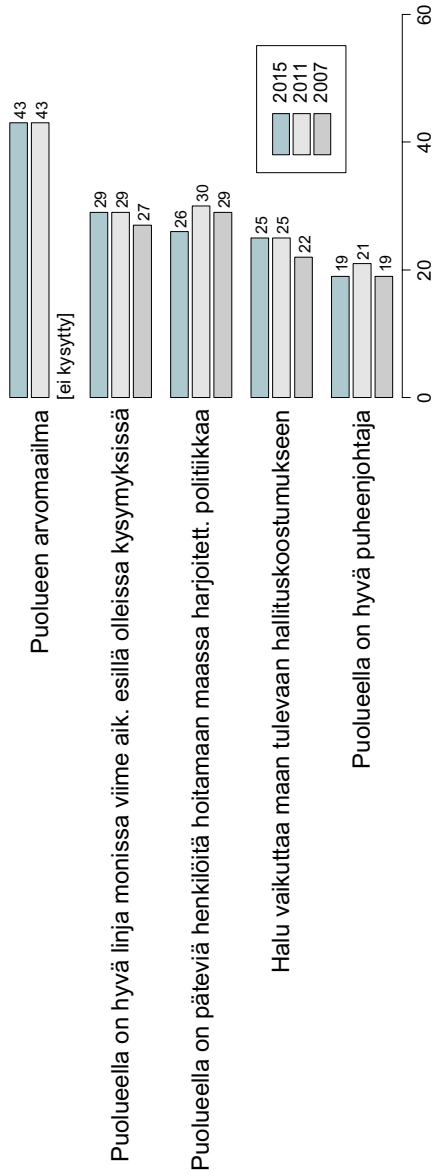
Vuosien 2007–2015 vaalitutkimusaineistojen nojalla noin joka kolmas äänestäjä pitää ratkaisevana ehdokasvalintansa perusteena äänestämänsä ehdokkaan näkemyksiä ja kannanottoja sekä sitä, että ehdokas kykenee hoitamaan asioita. Ehdokkaan luotettavuuden merkityksen väheneminen valintaperusteena vuonna 2015 voi olla osittain tilastosattumaa. Joka tapauksessa syyn ratkaisevuuden putoaminen yli kymmenellä prosenttiyksiköllä 29 prosenttiin merkitsee sitä, että vuoden 2015 aineistossa se on menettänyt aiemman kakkostilansa ratkaisevien ehdokasvalinnan syiden listalla.

Ei ole myöskään helppoa selittää sitä, miksi ehdokkaan aiempi kokemus politiikasta ja ehdokkaan mahdollisuudet tulla valituksi ovat niin ikään menettäneet jonkin verran merkitystään ratkaisevina ehdokasvalinnan syinä. Näiden kohdalla muutos vuodesta 2011 vuoteen 2015 ei tosin ole kovin suuri, joskin samansuuntainen.

Kokonaisuudessaan ratkaisevimmat ehdokasvalinnan syyt luovat kuvan, jonka mukaan useimpien äänestäjien ehdokasvalinnat perustuvat äänestäjän vakaaseen harkintaan ja mitä ilmeisimmin myös oman ehdokkaan kohtalaisen hyvään tuntemiseen. Tämä on todennäköistä ensinnäkin siitä syystä, että suuri osa äänestäjistä valitsee eduskuntavaaleissa valituksi tulevan ehdokkaan, ja suurin osa valituksi tulevista on istuvia kansanedustajia. Vuoden 2015 vaaleissa paikkansa uusineita edustajia oli 125 ja kaikki läpi menneet 200 ehdokasta saivat yhteensä lähes puolet (47,6 %) kaikista vaalien yli 2000 ehdokkaalle annetuista äänistä.

Kuvio 1.8

ÄÄNESTÄJIEN PUOLUEVALINNAN TÄRKEIMPIÄ PERUSTEITA EDUSKUNTAVAALEISSA 2007, 2011 JA 2015 (tekijän ratkaisevaksi arvioineiden osuudet, %)*.



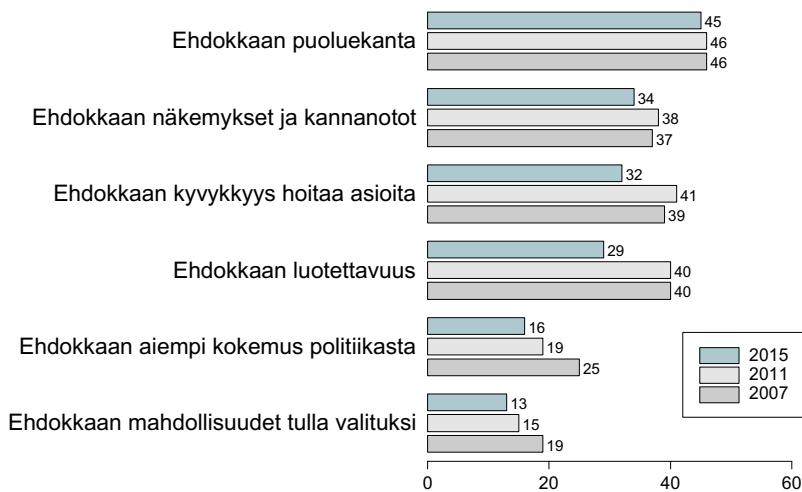
*Valintaperusteiden tärkeyttä mitattiin kysymyksellä "Kuinka paljon seuraavassa luetellavat syyt vaikuttivat puoluevalintaan näissä eduskuntavaaleissa?". Vastausvaihtoehtoina olivat 'ratkaisevasti', 'melko paljon', 'jonkin verran', 'ei lainkaan' sekä 'en osaa sanoa'. Vertailussa esitetään 'ratkaisevasti' -vastausten osuudet eri tutkimusajankohtina.

Myös vuoden 2015 tutkimusaineistoon sisältynyt erilliskysymys tukee ajatusta ehdokkaiden melko hyvästä keskimääräisestä tuntemuksesta. Äänestäneiltä nimittäin kysyttiin millä tavalla he tunsivat ehdokkaan, jota he äänestivät. Ilmeni, että 18 prosenttia äänestäneistä tunsivat henkilökohtaisesti äänestämänsä ehdokkaan ja joka kymmenes oli äänestänyt ehdokasta, jonka ystävä, tuttava tai sukulainen tunsivat henkilökohtaisesti.

Ylivoimaisesti suurin osa vastaajista sanoi äänestäneensä ehdokasta, jonka tunsivat tiedotusvälineiden perusteella jo ennen vaalikampanjaa (43 %). Joka seitsemäs (14 %) sanoi äänestäneensä ehdokastaan (vain) hänen vaalikampanjansa perusteella ja 15 prosenttia äänestäneistä sanoi valinneensa ehdokkaansa tuntematta häntä tarkemmin.

Kuvio 1.9

ÄÄNESTÄJIEN EHDOKASVALINNAN TÄRKEIMPIÄ PERUSTEITA EDUSKUNTAVAALEISSA 2007, 2011 JA 2015 (tekijän ratkaisevaksi arvioineiden osuudet, %)*.



*Valintaperusteiden tärkeyttä mitattiin kysymyksellä "Missä määrin seuraavat seikat vaikuttivat siihen, ketä ehdokasta äänestit?". Vastausvaihtoehtoina olivat 'ratkaisevasti', 'melko paljon', 'jonkin verran', 'ei lainkaan' sekä 'en osaa sanoa'. Vuonna 2015 'melko paljon' -vaihtoehdon tilalla oli 'paljon' -vaihtoehto. Vertailussa esitetään 'ratkaisevasti' -vastausten osuudet eri tutkimusajankohtina.

Internetin vaalikoneiden merkitys kasvaa

Äänestyspäätösten taustojen käsittelyn lopuksi kuvioissa 1.10 ja 1.11 esitetään tietoja Internetin vaalikoneiden merkityksen kehityksestä sekä vaalikonetietojen vaikuttavuudesta äänestyspäätöksiin. Alkuun on paikallaan kerrata yksi keskeinen kehityspiirre, joka tuli ilmi kuvattaessa puolueen ja ehdokkaan painotuksen pitkittäiskehitystä. Puoluetta painottava äänestäminen on yleistynyt melko voimakkaasti kuluvalle vuosikymmenellä erityisesti nuorimpien, alle 30-vuotiaiden äänestäjien joukossa (ks. kuvio 1.5).

Varsinkaan nuorten osalta puoluevalintaa painottavaa trendiä ei ole aivan helppoa sovittaa yhteen havaintoihin vaalikoneiden käytön yleistymisestä sekä niiden tietojen vaikuttavuuden lisääntymisestä. Tavallisesti on ajateltu, että ehdokasvaalikoneet tukevat nimenomaan ehdokaspainotteista äänestämistä.

Kuvio 1.10 nimittäin osoittaa vakuuttavasti, että vaalikoneiden seuraaminen osana vaaliviestintää on yleistynyt kuluvalle vuosituuhannella jopa voimakkaasti alle 30-vuotiaiden valitsijoiden keskuudessa. Vielä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa nuorista 15 prosenttia seurasi vaaleja vaalikoneiden kautta hyvin tai melko paljon, ja vuoden 2015 vaaleissa osuus oli jo 42 prosenttia. Tämä luku on lähes kasinkertainen verrattuna vastaavaan prosenttiosuuteen kaikkien valitsijoiden joukossa.

Olennaista asiassa ovat myös suuret ikäryhmäkohtaiset erot sen suhteen, missä määrin valitsijat katsovat vaalikoneiden vaikuttaneen heidän omaan ehdokasvalintaansa. Kuten vuoden 2015 vaalivalintoja koskeva kuvio 1.11 osoittaa, 65 vuotta täyttäneistä äänestäjistä vain kolme prosenttia sanoi vaalikoneiden vaikuttaneen ratkaisevasti ehdokasvalintaan.

Alle 25-vuotiaista äänestäjistä näin sanoi puolestaan lähes joka neljäs (23 %). On huomionarvoista, että tämän ikäisistä nuorista useampi kuin joka toinen (54 %) sanoi vaalikoneiden vaikuttaneen omaan ehdokasvalintaan vuoden 2015 eduskuntavaaleissa ratkaisevasti tai melko paljon.

Vuoden 2015 kansallisen vaalitutkimuksen tutkimusaineisto ei sisällä yksityiskohtaisia mittareita ehdokasvaalikoneiden erilaisista käyttötavoista. Täten ei ole mahdollista arvioida tutkimusaineiston pohjalta, miten nuorten osalta havaitut vaalikoneiden suosion ja puoluepainotteisen äänestämisen yleistymisen selitettävissä. Vuoden 2015 tutkimusaineistosta löytyy tosin tukea sille, että vaalikoneiden käyttö voi helpottaa merkittävästi puoluevalintaa. Alle 30-vuotiaista vastaajista 38 % piti vaalikoneiden antamia suosituksia ratkaisevina tai melko tärkeinä omalle puoluevalinnalleen.

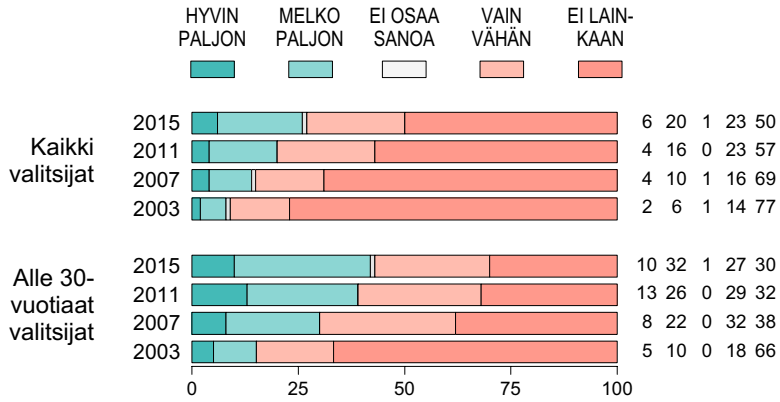
Ilman minkäänlaisia puoluepreferenssejä toimiville äänestäjille mieleisen ehdokkaan löytäminen vaalikoneesta tukeekin toki vahvasti puoluevalintaa. Ehdokasta painottavassa äänestämässä puolue voi määräytyä ehdokkaan kautta.

Luultavasti vaalikoneet kuitenkin tukevat useimmilla käyttäjillä puoluevalintaa toisella tavalla. Parhaimmillaan vaalikoneet voivat antaa helposti saatavilla olevan, tiivistetyn kuvan oman vaalipiirin puolueiden ehdokkaista ja heidän mielipiteistään, ja tarjota informaatiota puolueiden ehdokkaiden linjoista valtakunnallisesti. Oletettavasti tämä helpottaa valitsijoita rajaamaan pois puolueita, joiden ehdokkaat edustavat itselle epämieluisia kantoja.

Hyvin toteutetut ehdokasvaalikoneet voivat tukea niin sanottuja informoituja äänestyspäätöksiä, joissa valitsijoilla on ainakin kohtuulliset mahdollisuudet tehdä tietoon perustuvia puolue- ja ehdokasvalintoja sillä perusteella, mitä puolueet ja ehdokkaat sanovat vaaleissa tavoittelevansa.

Kuvio 1.10

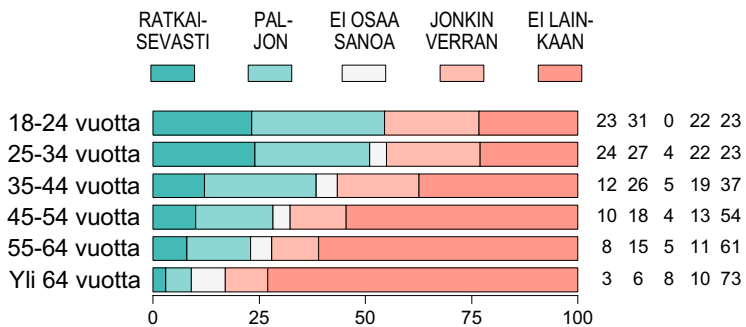
VAALIKONEIDEN SEURAAMINEN EDUSKUNTAVAALEISSA 2003-2015: KAIKKI VALITSIJAT (%)*



*Kysymyksen "Kuinka paljon seurasi eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä?" tuloksista vuosivertailuun on poimittu kohta 'Internetin vaalikoneet'.

Kuvio 1.11

MISSÄ MÄÄRIN EHDOKKAAN VASTAUKSET INTERNETIN VAALIKONEISSA VAIKUTTIVAT SIIHEN, KETÄ EHDOKASTA ÄÄNESTI: ARVIOT IKÄRYHMITTÄIN (%)



Äänestäjäkunnan ideologinen ja sosiodemografinen profiili

Jussi Westinen

VALITSIJAKUNNAN SIOITTUMINEN VASEMMISTO–OIKEISTO-ULOTTUVUDELLE

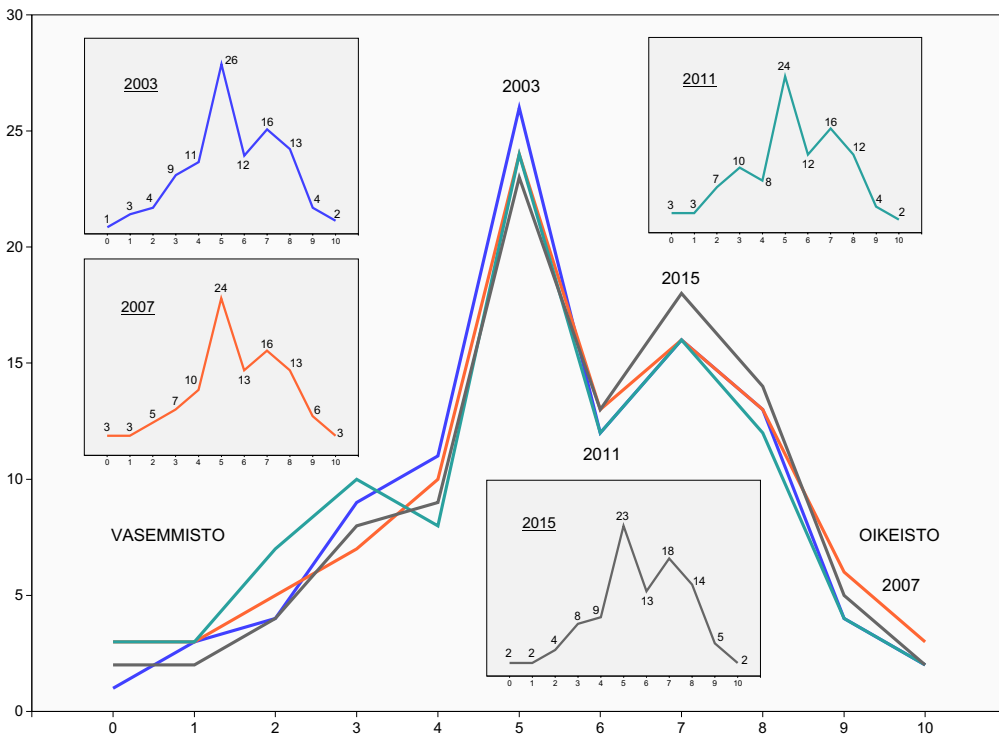
Jako vasemmistoon ja oikeistoon on muodostunut Suomessa muiden länsimaiden tapaan keskeisimmäksi puoluepoliittiseksi ristiriitulottuvuudeksi. Ideologinen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on korvannut vanhan sosialisti–ei-sosialisti-jaon puoluekenttää määrittelevänä ulottuvuutena, kun yhteiskuntaluokkien välinen vastakkainasettelu alkoi vähitellen lieventyä 1970-luvulta lähtien.¹ Toisaalta vasemmisto-oikeisto-polarisaatio on ollut Suomessa länsieurooppalaisessa kontekstissa verrattain vähäistä puolueiden välisellä aatteellisella etäisyydellä mitattuna.²

Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus voidaan käsittää ainakin kahdella tavalla. Sitä pidetään eräänlaisena kattavana superulottuvuutena, joka heijastelee niin sosioekonomisia kysymyksiä kuin arvokysymyksiä (moraaliarvot ja kulttuuriset arvot). Toisaalta se on nähty puhtaana sosioekonomisena dimensiona.³ Jälkimmäisen tulkinnan mukaan jako vasemmistoon ja oikeistoon ilmentää erilaisia arvoja ja kannanottoja siitä, miten talousjärjestelmän tulisi toimia. Käsitteet poikkeavat toisistaan muun muassa siinä, mikä on valtion rooli talouselämässä: kuinka paljon tai vähän markkinataloutta tulisi säännellä, kuinka laaja julkisen sektorin tulisi olla, ja kuinka suuri rooli tulonsiirroilla on julkisella sektorilla.⁴

Vasemmiston kannatus on heikentynyt Suomessa voimakkaasti viime vuosikymmeninä ja samalla yhä harvempi äänestäjä sijoittaa itsensä kyselyissä poliittisesti vasemmalle. Poliittikan keskikentälle itsensä sijoittavien määrä on lisääntynyt ja oikeiston suhteellinen vahvuus on kasvanut vasemmistoon verrattuna 2000-luvulla aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna.⁵

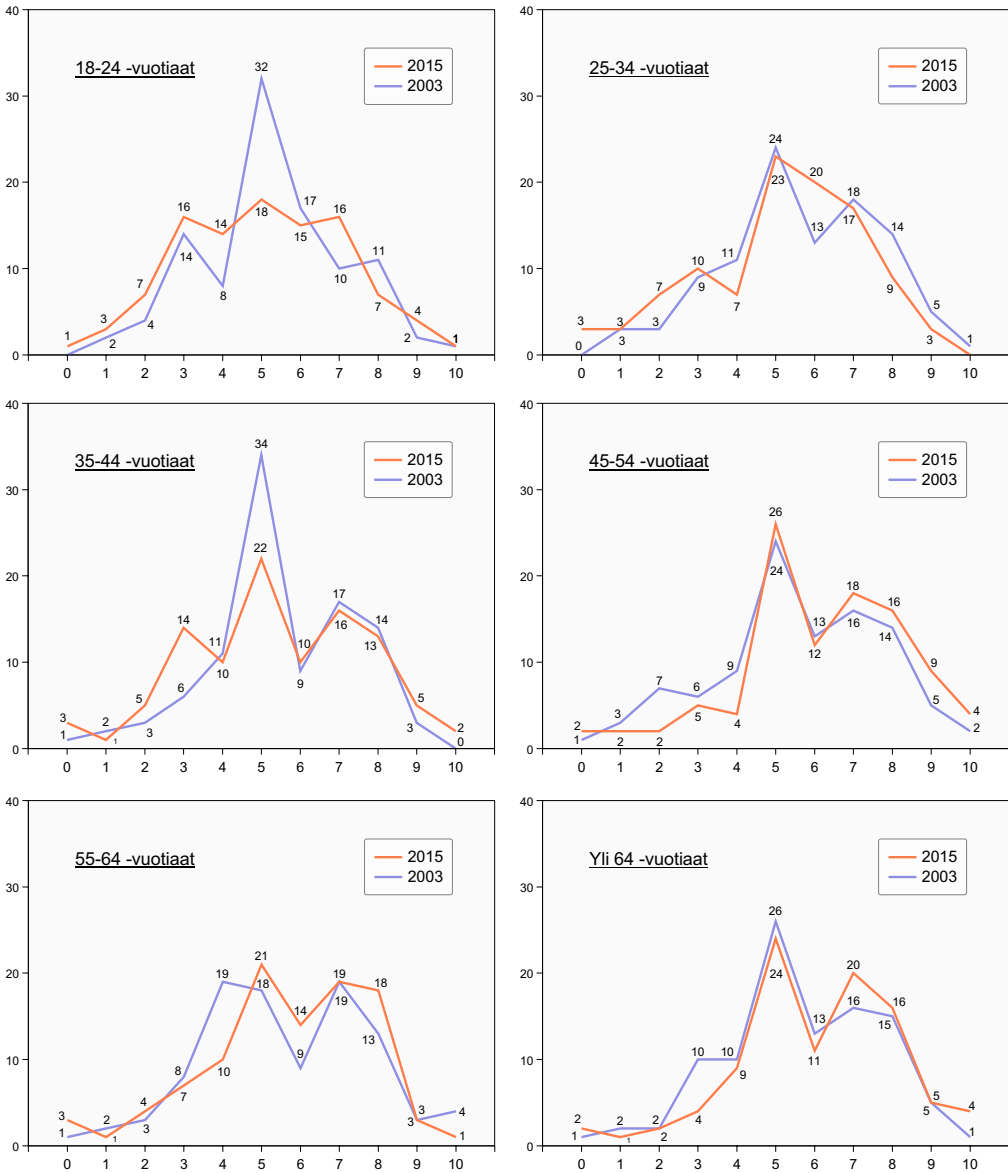
Kuvio 2.1 osoittaa, miten äänestäjäkunta on sijoittanut itsensä vuosina 2003–2015 vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Asteikossa nolla tarkoittaa laitemaista vasemmistoa ja kymmenen laitemaista oikeistoa. 2000-luvun aikana jakaumassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Keskelle (5) asemoituu noin neljäsosa äänestäjäkunnasta. Vasempaan laitaan (0-1) ja oikeaan laitaan (9-10) itsensä sijoittaa vain marginaalinen osa äänestäjistä. Sen sijaan jonkin verran oikealle (7-8) asemoituu huomattavasti suurempi osa äänestäjistä kuin jonkin verran vasemmalle (2-3). Poliittisessa oikeistossa on siis enemmän ääniä jaossa kuin poliittisessa vasemmistossa.

Kuvio 2.1 ÄÄNESTÄJIEN SIJAINTI VASEMMISTO-OIKEISTO -ULOTTUVUUEDELLA VUOSINA 2003-2015 (asteikko 0-10, jossa 0 = vasemmisto, 10 = oikeisto; %).

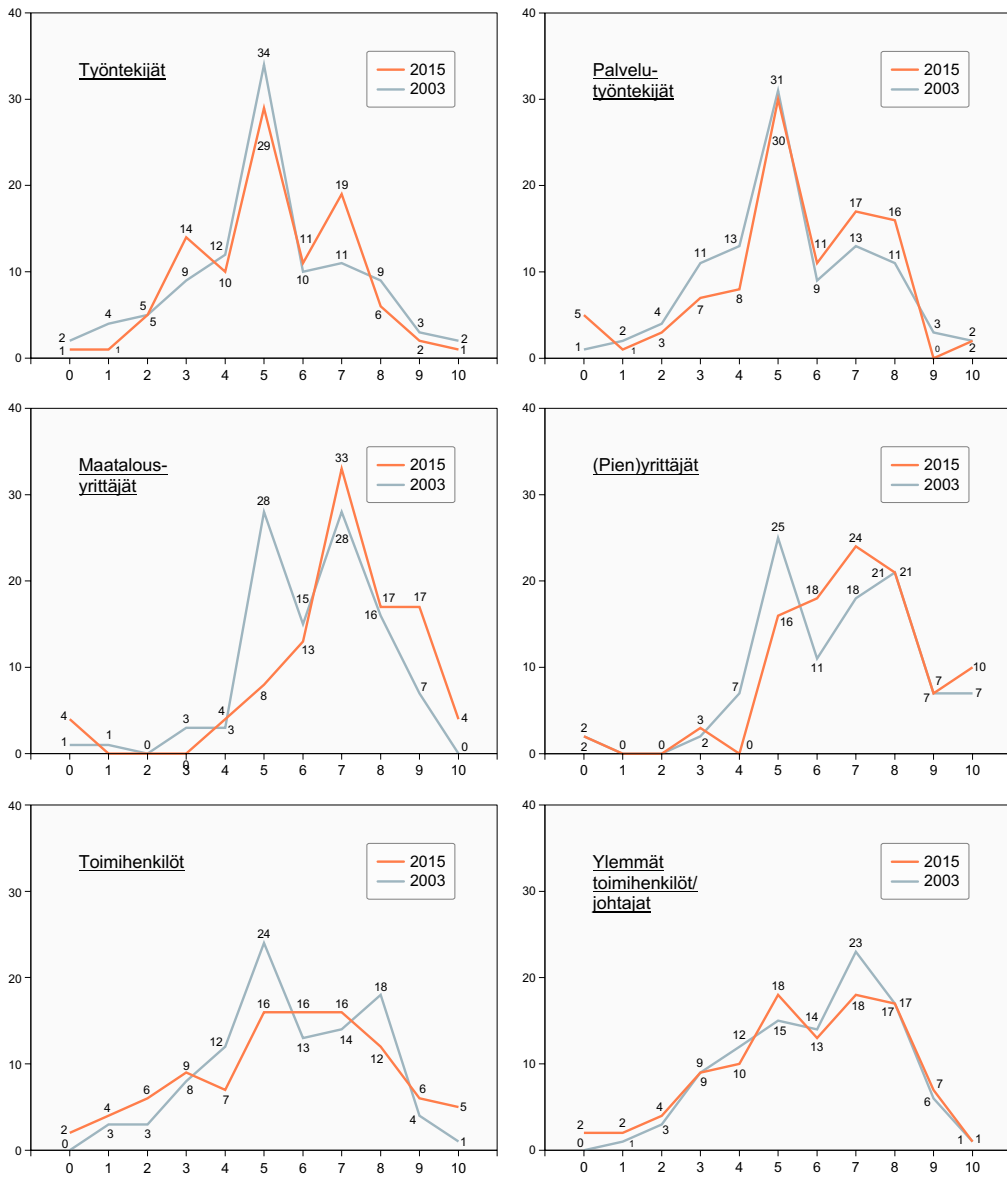


Kuvio 2.2 kuvaa, miten vasemmisto-oikeisto-sijoittuminen vaihtelee ikäryhmittäin. Tarkastelun kohteena ovat vuodet 2003 ja 2015. Erot äänioikeutettujen ikäryhmien välillä eivät olleet tilastollisesti merkitseviä vuonna 2003, mutta vuonna 2015 nuoret (18–24- ja 25–34-vuotiaat) sijaitsivat lähempänä keskustaa kuin muut ikäryhmät, jotka sijoittuvat keskustasta oikealle. Vuonna 2015 18–24-vuotiaista 41 prosenttia sijoitti itsensä vasemmistoon ja 41 prosenttia oikeistoon, kun vastaavat osuudet yli 64-vuotiaiden joukossa ovat 18 ja 58 prosenttia. Nuorten joukossa oli vuonna 2015 jonkin verran enemmän itsensä vasemmistoon sijoittavia kuin 12 vuotta aikaisemmin.

Kuvio 2.2. ÄÄNESTÄJIEN SIJAINTI VASEMMISTO-OIKEISTO -ULOTTUVUUDELLA IÄN MUKAAN VUOSINA 2003 JA 2015 (0 = vasemmisto, 10 = oikeisto; %).

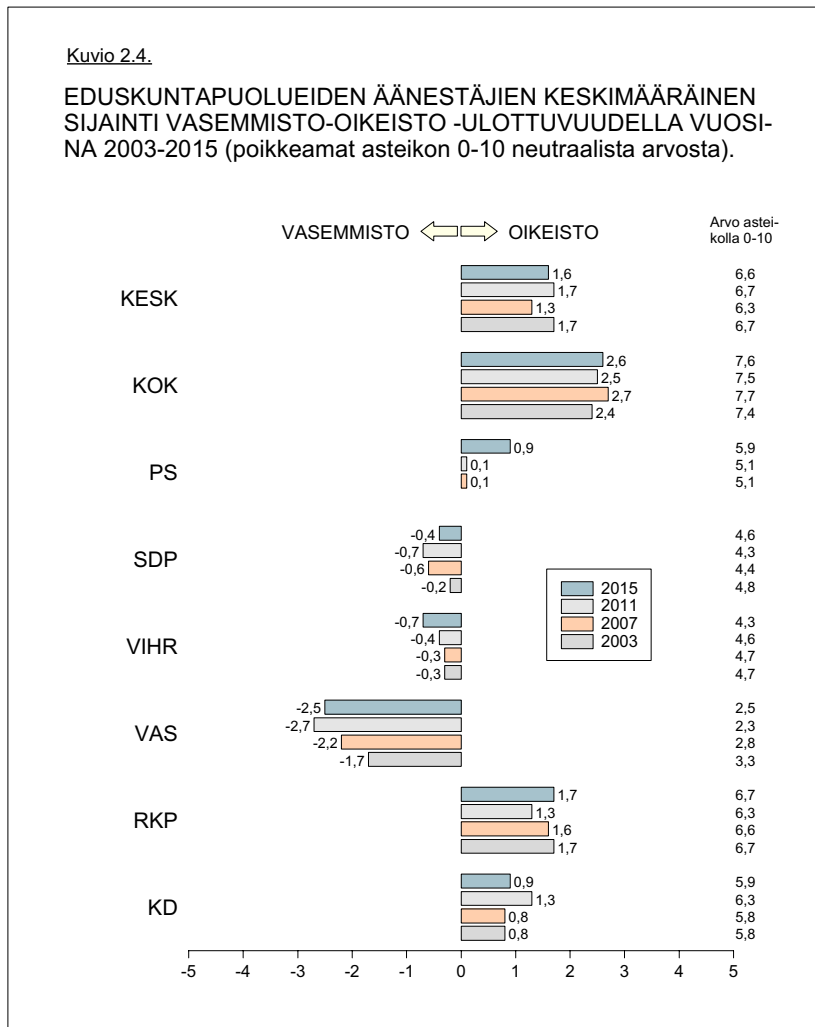


Kuvio 2.3. ÄÄNESTÄJIEN SIJAINTI VASEMMISTO-OIKEISTO -ULOTTUVUUDELLA AMMATTIASEMAN MUKAAN VUOSINA 2003 JA 2015 (0 = vasemmisto, 10 = oikeisto; %).



Kuvio 2.3 kuvaa, miten vasemmisto-oikeisto-sijoittuminen on vaihdellut ammattiryhmän⁶ mukaan. Tarkastelun kohteena ovat vuodet 2003 ja 2015. Erityisesti maatalousyrittäjät ja muut yrittäjät sekä jossakin määrin myös ylemmät toimihenkilöt ja johtajat ovat olleet muita ammattiluokkia oikeistolaisempia. Erittäin harva yrittäjä kokee itsensä vasemmistolaiseksi. Oikeistoon liitetäänkin usein yrittäjämysteisyys. Vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa 80 prosenttia liitti yksityisyrittäjyyden tukemisen oikeistoon ja vain 13 prosenttia vasemmistoon. Erityisen mielenkiintoista on, että vain joka kolmas työntekijä sijoittaa itsensä vasemmistoon, johon on perinteisesti liitetty työväen etujen ajaminen. Vuonna 2003 32 prosenttia työntekijöistä sijoitti itsensä vasemmistoon ja vuonna 2015 vastaava osuus oli 31 prosenttia.

Kuvio 2.4 osoittaa, eduskuntapuolueiden äänestäjien keskimääräisen sijainnin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella vuosina 2003–2015. 2000-luvun aikana puolueiden kannattajakuntien joukossa ei ole tapahtunut suurta muutosta Vasemmistoliittoa ja Perussuomalaisia lukuun otta-



matta. Vasemmistoliiton äänestäjät ovat sijainneet vielä enemmän vasemmalla 2010-luvulla kuin 2000-luvulla. Vasemmistoliitto on ainoa eduskuntapuolue, jonka kannattajakunta on selkeästi vasemmalla. SDP:n ja Vihreiden äänestäjät ovat olleet hieman vasemmalle kallellaan. Aikaisempina vuosikymmeninä SDP:n äänestäjät olivat vasemmistolaisempia, mutta Vasemmistoliiton äänestäjien nykyinen sijainti vastaa hyvin puolueen edeltäjän, SKDL:n, äänestäjien sijaintia.⁷

Perussuomalaisten äänestäjät sijaitsivat keskellä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta vuoden 2007 ja 2011 vaalitutkimusaineistojen perusteella. Vuoden 2015 aineiston mukaan Perussuomalaisten äänestäjäkunta on siirtynyt oikealle – samaan kohtaan kuin kristillisdemokraatit. Keskustan ja RKP:n äänestäjien keskimääräinen sijainti on ollut hyvin vakaa: molemmat sijaitsevat enemmän oikealla kuin perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit. Kokoomuksen äänestäjät sijaitsevat keskimäärin huomattavasti enemmän oikealla kuin minkään muun puolueen äänestäjät. Kokoomuksen äänestäjäkunnan sijainti on säilynyt hyvin vakaana vuosikymmenestä toiseen.⁸ Äänestäjien vasemmisto-oikeisto-sijainnin valossa Keskustan, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten muodostama Sipilän hallitus on ideologisesti yhtenäisempi kuin edeltäjänsä.

PUOLUEIDEN ÄÄNESTÄJÄKUNTIEN SOSIODEMOGRAFINEN RAKENNE

Vaikka puolueet eivät enää esiinny tietyn yhteiskuntaryhmän edunvalvojina aikaisempien vuosikymmenien tapaan⁹, puolueiden äänestäjäkunnat eroavat yhä selkeästi toisistaan sosiodemografiselta rakenteeltaan. Taulukko 2.1 kuvaa eduskuntapuolueiden äänestäjiä äidinkielen, asuinpaikan tyyppin ja ammatin mukaan vuosina 2003–2015. Niihin linkittyvät yhteiskuntaryhmät ovat olleet perustana Suomen puoluejärjestelmälle. Taulukossa 2.2 esitetään vastaavat jakaumat kirkkoon kuulumisen ja sukupuolen ja taulukossa 2.3 ikäryhmän ja koulutuksen mukaan. Niihin linkittyvät yhteiskuntaryhmät ovat olleet uudemman tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena.¹⁰

Analyyseissä on käytetty yhdistettyä kieli- ja puoluepainomuuttujaa.¹¹ Otosten vaihtelevuutta ei ole korjattu painolla muiden sosiodemografisten ominaisuuksien suhteen¹², minkä vuoksi kattava ajallinen vertailu ei ole luotettavaa taulukoissa 2.1–2.3.¹³ Sen sijaan puolueiden välisiä vertailuja voidaan tehdä puolueiden äänestäjäprofiilin luonnehtimiseksi. RKP:n ja KD:n osalta ryhmäkoko on niin pieni, että satunnaisvaihtelu on suurempaa ja tulokset ovat siksi vain karkeasti suuntaa antavia.

Kieli erottelee puolueiden äänestäjäkuntia vahvasti, kuten taulukko 2.1 osoittaa. Ruotsinkieliset muodostavat hyvin pienen osan suomenkielisten puolueiden äänestäjäkunnasta, ja suomenkieliset ovat muodostaneet alle 20 prosenttia RKP:n äänestäjäkunnasta. Usein RKP:n suomenkielisillä äänestäjillä on kaksikielinen perhetausta.

Taulukosta 2.1 ilmenee, että Keskustan kannatus on painottunut huomattavasti enemmän maaseudun haja-asutusalueelle ja kuntakeskuksiin muihin puolueisiin verrattuna. Erityisesti Kokoomuksen ja Vihreiden kannattajakunta painottuu puolestaan haja-asutusalueiden ja kuntakeskusten ulkopuolelle eli suuriin tai suurehkoihin kaupunkeihin. SDP:n kannatus on keskittynyt lähiöihin ja esikaupunkialueille. Perussuomalaisten ja Vasemmistoliiton äänestäjäkunnalla ei ole erityisen erottuvaa profiilia asuinpaikan tyyppin mukaan.

Puolueiden kannattajakuntien koostumuksessa on edelleen merkittäviä eroja ammattiryhmän suhteen. Työntekijät ovat muodostaneet merkittävän osan Perussuomalaisten ja SDP:n kannattajakunnasta. Tarkasteltavien ryhmien joukossa työntekijät muodostivat 44 prosenttia Perussuomalaisten äänestäjistä vuoden 2015 vaaleissa. SDP on nojautunut duunareihin tasaisen vahvasti, mutta työntekijöiden osuus on romahtanut Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa. Vuoden 2003 ja 2007 vaaleissa työntekijät muodostivat Vasemmistoliiton äänestäjäkunnan ydinjoukon, kun taas vuoden 2015 vaaleissa heidän osuutensa vastasi työntekijöiden osuutta koko valitsijakunnassa. Ylempien toimihenkilöiden ja johtajien osuus on samalla korostunut Vasemmistoliitossa.

Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjäkunnassa ylemmät toimihenkilöt ja johtajat ovat selkeästi yliedustettuina ja työntekijät aliedustettuina suhteessa koko äänestäjäkuntaan. Tarkasteltavien ryhmien joukossa työntekijöitä oli vain 5 prosenttia Kokoomuksen ja 7 prosenttia Vihreiden äänestäjistä vuoden 2015 vaaleissa. Myös RKP:n äänestäjäkunnalle on tyypillistä korkea ammatiasema.

Keskustalla ja Kristillisdemokraateilla on erityislaatuinen profiili ammattiryhmien suhteen. Maatalousyrittäjien osuus Keskustan äänestäjäkunnassa on ollut yli kolminkertainen koko äänestäjäkuntaan verrattuna. Kristillisdemokraatit on puolestaan ainoa puolue, joka näyttää nojautuvan kannatuksessaan vahvasti palvelutyöntekijöihin. Pieni ryhmäkoko tosin heikentää tuloksen luotettavuutta.

Taulukko 2.2 osoittaa puolueiden kannattajakunnan koostumuksen kirkkoon kuulumisen ja sukupuolen mukaan. Keskustan kannatus nojautuu vahvasti evankelis-luterilaisen kirkon jäseniin. Sen sijaan vanhan ”koti, uskonto, isänmaa” -puolueen, Kokoomuksen, äänestäjistä vuoden 2015 vaaleissa noin viidesosa ei kuulunut kirkkoon. Vielä vuoden 2003 vaaleissa Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjäkunnat olivat identtiset kirkkoon kuulumisen suhteen.

Kirkkoon kuulumattomia on hieman keskimääräistä enemmän Perussuomalaisten äänestäjäkunnassa puolueen kristillisestä ja moraalikonservatiivisesta arvopohjasta huolimatta. Kirkkoon kuulumattomien osuus korostuu Vihreiden ja erityisesti Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa. Vasemmistoliiton äänestäjistä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa noin puolet ei kuulunut kirkkoon. Muihin kristillisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvat (kuten helluntailaisuus) muodostavat merkittävän osan Kristillisdemokraattien äänestäjäkunnasta.

Taulukko 2.2 osoittaa, että vanhojen suurten puolueiden, Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n, äänestäjäkunnassa miehet ja naiset ovat olleet suhteellisen tasavahvasti edustettuina. Perussuomalaisten äänestäjäkunnassa miehet ovat olleet yliedustettuina, mutta erot edellä mainittuihin puolueisiin eivät ole suuria. Miehet muodostavat vajaat 60 prosenttia Perussuomalaisten äänestäjistä.

Naiset ovat olleet sen sijaan selkeästi yliedustettuina kahdessa puolueessa: Vihreissä ja Kristillisdemokraateissa. Lisäksi Vasemmistoliitossa on havaittavissa jonkinasteinen käänne. Vuoden 2003 ja 2007 vaaleissa miehet muodostivat enemmistön puolueen äänestäjistä, mutta vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa tilanne on kääntynyt päinvastaiseksi. Vasemmistoliitto on siis vähemmän duunarivaltaisempi ja vähemmän miesvaltaisempi kuin vuosituhatosen alussa.

Taulukko 2.1

Puolueiden äänestäjäkunta äidinkielen, asuinpaikan tyyppin ja ammatin mukaan, 2003-2015 (%)

Vuosi	Äidinkieli	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä	(N)
2003	suomi	99	99	-	98	100	98	11	98	95	(821)
2007		99	99	100	98	96	99	16	97	95	(992)
2011		100	99	99	96	100	96	19	96	95	(954)
2015		99	99	99	96	98	98	19	98	94	(1089)
2003	ruotsi	1	1	-	2	0	2	89	2	5	(49)
2007		1	1	0	2	4	1	84	3	5	(60)
2011		0	1	1	4	0	4	81	4	5	(50)
2015		1	1	1	4	2	2	81	2	6	(68)
Asuinalueen tyyppi											
		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD		
2007	Maaseudun haja-asutusalue	25	8	9	7	4	3	14	15	12	(124)
2011		24	7	10	5	4	8	9	12	10	(103)
2015		10	1	6	4	1	4	3	2	5	(55)
2007	Kuntakeskus tai muu taajama	24	14	37	20	15	24	16	23	20	(213)
2011		29	20	28	20	14	21	23	17	22	(225)
2015		25	8	22	24	11	13	17	19	18	(214)
2007	Esikaupunkialue tai kaupunkialue	30	53	35	59	66	56	30	42	48	(506)
2011		28	46	48	57	55	43	40	56	47	(463)
2015		34	52	40	38	54	48	43	45	43	(496)
2007	Kaupungin keskusta	20	25	19	15	14	17	40	19	20	(212)
2011		19	27	14	18	27	27	28	15	21	(210)
2015		31	39	32	34	35	35	36	33	33	(398)

Ammattiryhmä		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Yhteensä
2003	Työntekijät	26	17	-	36	15	41	9	26	27 (211)
2007		26	8	38	43	15	45	16	22	26 (257)
2011		16	10	33	37	12	30	12	8	23 (190)
2015		19	5	44	37	7	23	2	14	22 (179)
2003	Palvelutyöntekijät	17	15	-	23	24	24	21	35	21 (161)
2007		17	18	25	23	21	19	16	37	21 (199)
2011		22	19	32	31	17	28	21	41	26 (220)
2015		21	13	29	29	15	21	24	32	22 (182)
2003	Maatalousyrittäjät	26	2	-	1	0	0	3	7	8 (63)
2007		18	4	3	2	3	4	2	2	7 (63)
2011		19	2	1	1	2	4	9	5	5 (44)
2015		11	1	1	1	0	0	0	4	3 (24)
2003	(Pien)yrittäjät	5	7	-	3	2	1	9	2	4 (32)
2007		4	6	8	2	3	1	5	2	4 (37)
2011		-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015		8	17	5	2	1	3	9	0	7 (55)
2003	Toimihenkilöt	8	17	-	18	26	15	24	14	16 (121)
2007		18	19	10	14	15	10	19	17	16 (155)
2011		22	21	15	15	25	14	21	18	18 (153)
2015		15	17	10	17	15	15	2	14	14 (113)
2003	Yllemmät toimihenkilöt	18	42	-	18	33	19	35	16	24 (186)
2007	ja johtajat	17	45	18	16	44	20	42	20	27 (262)
2011		21	48	16	16	44	24	35	28	27 (215)
2015		27	48	12	15	63	39	62	36	32 (265)
2003	(N)	(224)	(168)	-	(222)	(73)	(90)	(41)	(48)	(885)
2007	(N)	(249)	(241)	(43)	(232)	(92)	(96)	(49)	(52)	(1052)
2011	(N)	(162)	(209)	(194)	(195)	(74)	(83)	(44)	(42)	(1002)
2015	(N)	(253)	(218)	(212)	(197)	(101)	(85)	(59)	(42)	(1167)

Taulukko 2.2

Puolueiden äänestäjäkunta kirkkojäsenyyden ja sukupuolen mukaan, 2003–2015 (%)

Kirkkojäsenyys		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki	(N)
2003	Evankelis-luterilainen	93	92	-	80	79	63	95	65	84	(738)
2007		90	84	77	78	74	59	80	73	80	(838)
2011		91	85	69	77	68	54	89	73	77	(773)
2015		88	76	72	78	59	51	83	67	75	(876)
2003	Muu kirkko tai uskonnollinen yhteisö	3	2	-	4	3	4	0	33	5	(41)
2007		2	2	7	1	3	0	8	19	3	(35)
2011		1	2	5	2	0	4	7	20	3	(34)
2015		3	2	1	2	6	0	7	26	3	(37)
2003	Ei kuulu kirkkoon	4	6	-	16	18	33	5	2	11	(101)
2007		8	14	16	20	23	41	12	8	17	(175)
2011		8	13	25	21	32	43	5	7	19	(194)
2015		10	22	27	21	35	49	10	7	22	(258)
Sukupuoli		KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki	(N)
2003	Mies	49	54	-	51	39	53	44	30	49	(427)
2007		48	51	55	55	31	56	47	35	49	(522)
2011		54	45	59	55	29	44	46	33	51	(506)
2015		51	55	58	49	39	44	49	48	51	(593)
2003	Nainen	51	46	-	49	61	47	56	70	51	(453)
2007		52	49	45	45	69	44	53	65	51	(532)
2011		46	55	41	45	71	56	54	67	49	(496)
2015		49	45	42	51	61	56	51	52	49	(574)
2003	(N)	(224)	(168)	-	(222)	(73)	(90)	(41)	(48)	(880)	
2007	(N)	(249)	(241)	(43)	(232)	(92)	(96)	(49)	(52)	(1052)	
2011	(N)	(162)	(209)	(194)	(195)	(74)	(83)	(44)	(42)	(1002)	
2015	(N)	(253)	(218)	(212)	(197)	(101)	(85)	(59)	(42)	(1167)	

Taulukosta 2.3 näkyy, miten puolueiden kannattajakunnat eroavat toisistaan ikärakenteen ja koulutuksen mukaan. Vihreät on ainoa puolue, jonka äänestäjäkunnasta 18–34-vuotiaat ovat muodostaneet vajaa puolet. Sen sijaan yli 64-vuotiailla on ollut toistaiseksi marginaalinen asema Vihreiden äänestäjäkunnassa. SDP on Vihreiden vastakohta: vanhuuseläkeikäiset muodostavat SDP:n äänestäjäkunnan ydinjoukon. Muiden puolueiden äänestäjäkunnassa tietyt ikäryhmät eivät ole olleet vaaleista toiseen selkeästi ylliedustettuina.

Puolueiden äänestäjäkuntien tarkastelu koulutuksen mukaan osoittaa, että puolueiden kannattajakunnissa on enemmän ammattiin kuin koulutukseen liittyviä erityispiirteitä. Esimerkiksi Keskustan ja Kristillisdemokraattien äänestäjäkunnat eivät erotu erityisesti tietyllä koulutusprofiililla. Perussuomalaisten äänestäjäkunnassa yliopistokoulutuksen saaneet ovat olleet aliedustettuina ja Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjäkunnassa ylliedustettuina. Vihreiden äänestäjistä 40 prosenttia on yliopistokoulutuksen saaneita: heidän osuutensa on kasvanut selvästi 2000-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen verrattuna.

Vuoden 2016 puolivälissä ilmestyvässä kansallisen vaalitutkimuksen pääraportissa tarkastellaan, miten eri yhteiskuntaryhmien äännet ovat jakautuneet vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa, miten eri puolueiden äänestäjät eroavat toisistaan näkemyksissään poliittisissa asiakysymyksissä, ja miten he ovat sijoittuneet arvo- ja asenneulottuvuuksille.

Taulukko 2.3

Puolueiden äänestäjäkunta ikäryhmän ja koulutuksen mukaan, 2003-2015 (%)

	<i>Ikäryhmä</i>	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki	(N)
2003	18-24	12	15	-	5	21	10	10	19	12	(101)
2007		5	6	14	5	19	8	8	2	7	(75)
2011		4	5	7	4	16	12	9	0	7	(65)
2015		4	4	11	9	14	12	2	5	7	(87)
2003	25-34	14	18	-	13	31	10	22	10	16	(135)
2007		17	12	34	9	26	8	16	12	15	(153)
2011		16	15	12	10	33	12	9	5	14	(142)
2015		13	16	17	8	25	19	17	16	15	(175)
2003	35-44	20	15	-	15	31	17	10	21	18	(155)
2007		13	12	25	10	21	9	8	14	13	(134)
2011		14	13	20	11	21	11	14	15	15	(147)
2015		19	15	21	9	27	24	24	16	18	(209)
2003	45-54	21	17	-	19	10	25	20	15	19	(162)
2007		19	18	7	15	18	20	18	23	18	(184)
2011		14	12	16	17	17	15	14	22	15	(154)
2015		9	20	14	11	10	9	0	14	12	(142)
2003	55-64	17	17	-	28	8	26	20	13	20	(171)
2007		21	21	14	25	13	31	18	25	22	(230)
2011		17	17	22	20	5	31	14	24	19	(190)
2015		22	22	18	26	15	18	19	23	21	(243)
2003	65-	17	17	-	21	0	12	20	23	16	(142)
2007		25	32	7	36	3	23	32	25	26	(278)
2011		35	37	24	37	7	19	40	34	30	(305)
2015		34	24	19	38	11	19	39	26	27	(314)

	<i>Koulutus</i>	KESK	KOK	PS	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	Kaikki	(N)
2003	Ei ammattikoulutusta	27	14	-	31	6	29	19	26	24	(228)
2007	(kansa-, keski- tai	20	16	29	28	27	26	21	10	22	(253)
2011	peruskoulu)	19	14	21	19	18	20	11	7	24	(198)
2015		13	6	19	16	4	12	10	10	12	(140)
2003	Ammatillinen koulutus	29	16	-	31	22	35	15	25	26	(218)
2007		37	19	27	37	17	47	18	40	31	(325)
2011		31	17	35	28	9	38	12	26	32	(266)
2015		27	6	32	28	5	17	9	12	20	(230)
2003	Keskiasteen koulutus	24	37	-	24	46	25	33	30	30	(264)
2007		23	32	32	24	19	8	26	30	24	(242)
2011		24	21	31	33	16	20	46	22	24	(257)
2015		28	29	30	36	29	32	31	38	31	(358)
2003	AMK	4	19	-	7	11	2	11	9	9	(70)
2007		7	10	3	5	11	3	8	5	7	(77)
2011		16	15	5	7	16	5	8	7	7	(104)
2015		17	27	12	9	22	14	9	21	16	(193)
2003	Yliopisto	15	13	-	8	15	8	22	9	12	(98)
2007		14	24	3	6	26	16	26	15	16	(158)
2011		10	33	8	12	40	18	23	37	16	(179)
2015		16	32	7	11	40	26	42	19	21	(244)
2003	(N)	(224)	(168)	-	(222)	(73)	(90)	(41)	(48)		(885)
2007	(N)	(249)	(241)	(43)	(232)	(92)	(96)	(49)	(52)		(1052)
2011	(N)	(162)	(209)	(194)	(195)	(74)	(83)	(44)	(42)		(1002)
2015	(N)	(253)	(218)	(212)	(197)	(101)	(85)	(59)	(42)		(1167)

Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen

Elina Kestilä-Kekkonen

POLIITTINEN KIINNOSTUNEISUUS JA KIINNITTYMINEN PUOLUEISIIN

Poliittinen kiinnostuneisuus

Poliittinen kiinnostuneisuus on yksi poliittisen kiinnittymisen peruspilareista. Kiinnostus politiikkaa kohtaan tarkoittaa yleisesti kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin ja niiden hoitamiseen. Mikäli kansalaiselle politiikka tai siitä keskusteleminen on yhdentekevää, osallistuminen tai tietämyksen kartuttaminen yhteiskunnallisista asioista ei ole todennäköistä.

Vaikka suomalaiset pitävät politiikkaa usein monimutkaisena, heidän tietämyksensä on aiempien tutkimusten mukaan vähintään kohtuullista kansainvälisessä vertailussa, ja heillä on varsin realistinen kuva omasta tietotasostaan. Poliittisella tietämyksellä tarkoitetaan yleensä joko oppikirjatiedon hallitsemista, kuten poliittisen järjestelmän toiminnan tuntemusta tai yksittäisten poliittisten teemojen ja politiikkasektorien sekä niiden taustojen erityistuntemusta.¹

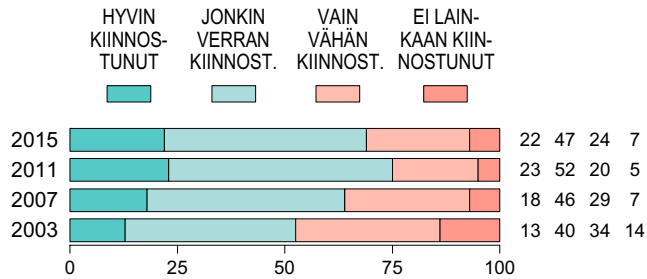
Tietämys politiikan eri osa-alueilla kuitenkin vaihtelee paljon, ja erityisen heikoilla suomalaiset ovat EU-tietämyksessä, mikä myös aihepiirinä kiinnostaa suomalaisia vähän. Myös väestöryhmät eroavat merkittävästi poliittisen tietämyksen suhteen toisistaan. Hyvin koulutetun, taloudellisesti hyvin toimeentulevan ja varttuneen väestönosan keskuudessa tietämys on selvästi parempaa.² Poliittisen kiinnostuneisuuden suhteen Suomi sijoittuu kärkikymmenikköön kansainvälisessä vertailussa, vaikkakin muissa Pohjoismaissa kiinnostuneisuus on selvästi korkeampaa. Sen sijaan EU-maista esimerkiksi Tšekin tasavallassa, Portugalissa ja Espanjassa poliittinen kiinnostuneisuus on Pohjoismaihin verrattuna verrattain alhaista.³

Suomalaisten poliittinen kiinnostuneisuus on vakaata. Vuosina 2003–2015 kiinnostuneisuus ei ole suuremmin heilahdellut (Kuvio 3.1.). Suunta oli jopa hieman nouseva vuoteen 2011 saakka, mutta vuonna 2015 koettiin pieni lasku keskimääräisessä tasossa. Vuoden 2007 jälkeen jopa lähes kaksi kolmesta suomalaisesta on katsonut olevansa vähintään jonkin verran kiinnostunut politiikasta. Ainoastaan vuoden 2003 tilastoissa jäätin noin viidenkymmenen prosentin tietämille.

Kuten poliittisessa tietämyksessäkin, väestöryhmien välillä on kuitenkin merkittäviä eroja poliittisen kiinnostuneisuuden suhteen (Taulukot 3.2. ja 3.3.). Nuorimmat ikäryhmät ovat selvästi vähiten kiinnostuneita politiikasta. Kiinnostus kasvaa iän myötä. Toisaalta nuorimmistakin ikäryhmistä, alle 34-vuotiaista, reilusti yli puolet kokee olevansa vähintään jonkin verran kiinnostunut politiikasta. Nuorimmasta ikäluokasta (18–24-vuotiaat) lähes joka kymmenettä ei kiinnosta poli-

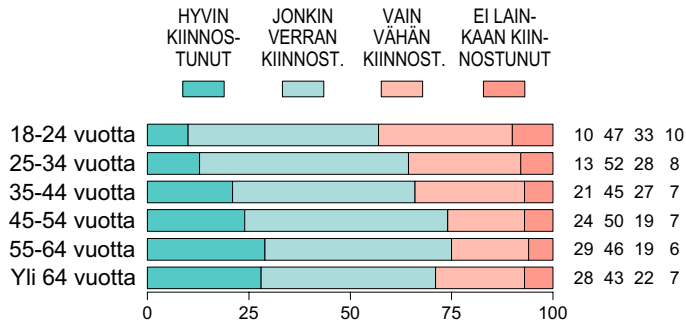
Kuvio 3.1

KANSALAISTEN KIINNOSTUS POLITIIKKAAN 2003-2015 (%).



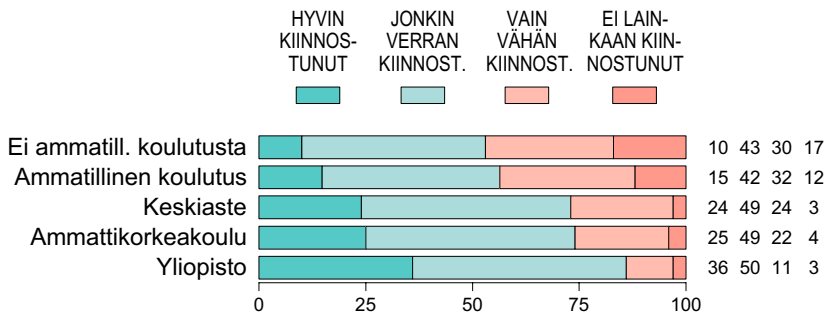
Kuvio 3.2

KANSALAISTEN KIINNOSTUS POLITIIKKAAN IKÄRYHMITÄIN TARKASTELTUNA 2015 (%).



Kuvio 3.3

KANSALAISTEN KOULUTUSTASO JA KIINNOSTUS POLITIIKKAAN 2015 (%).



tiikka lainkaan. Vastaava osuus vanhemmilla ikäryhmillä on noin seitsemän prosenttia. Ero kiinnostumattomien osuudessa eri ikäryhmissä on siis kuitenkin melko pieni.

Selviä eroja kiinnostuneisuudessa näkyy myös koulutusryhmittäisessä tarkastelussa (Taulukko 3.3). Noin kuudesosa suomalaisista, joilla ei ole ammatillista koulutusta, ei koe olevansa kiinnostunut lainkaan politiikasta. Sen sijaan yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden kiinnostus politiikkaa kohtaan on hyvinkin voimakasta. Yliopistotutkinnon suorittaneista lähes 90 prosenttia on politiikasta vähintään jonkin verran kiinnostuneita. Yleisesti ottaen poliittinen kiinnostuneisuus on sitä korkeampaa, mitä korkeampi vastaajan koulutus on.

Samaistuminen puolueisiin

Eduskunnassa edustettujen puolueiden jäsenmäärä on laskenut Suomessa 1980-luvun alusta vuoteen 2013 mennessä hieman yli kolmannekseen, eli 270 000 jäseneseen.⁴ Laskun lisäksi puoluejäsenten toiminta vaihtelee aktiivisesta passiiviseen ja satunnaiseen. Osa puolueeseen kiinnittyvistä voi kannattaa puoluetta voimakkaasti, mutta eivät silti kuulu siihen jäsenenä. Osa kannattajista saattaa satunnaisesti äänestää jotain toistakin puoluetta tai jättää kokonaan äänestämättä.⁵

Puoluesamaistumisella tarkoitetaan yleisesti kansalaisen ja poliittisen puolueen pidempiaikaista psykologista sidettä⁶, toisin sanoen sitä, kuinka vahvasti kansalainen kokee yhteenkuuluvuutta puolueen aatemaailman kanssa. Puoluesamaistumista on siis eriasteista, eikä sen voimakkuus ole välttämättä yhteydessä puolueen jäsenyyteen. Nykyisin yhä harvempi kansalainen samaistuu niin vahvasti tiettyyn puolueeseen että lähtisi aktiivisesti mukaan sen toimintaan. Puoluesamaistumista tarkasteltaessa erotetaan yleensä samaistuminen suunta (eli mitä puoluetta vastaaja kokee olevansa lähellä) samaistumisen voimakkuudesta (eli kuinka lähellä vastaaja kokee olevansa kyseistä puoluetta).

Puoluesamaistumisen voimakkuus saattaa myös vaihdella ihmisen elämänkaaren mukaan tai vaihdella jopa vaaleista toiseen. Äänestäjät saattavatkin vaihtaa puoluesamaistumistaan äänestyspäätöksensä mukaisesti samanaikaisesti ja säännöllisesti.⁷ Toisaalta vaikka puoluesamaistuminen ohjaa puoluevalintaa, se on myös pitkällisen sosialisatioprosessin tulos, joka on alkanut usein jo lapsuudesta ja johon muut ympäristökijät ovat tuoneet oman lisänsä. Puoluesamaistumiseen vaikuttaa voimakkaasti paitsi arvojen siirtyminen sukupolvelta toiselle myös yksilön oma sosioekonominen asema, eli yhteiskuntaluokka.⁸

Suomalaisten samaistuminen puolueisiin on ollut kohtalaisen vakaata. Vuosien 2003–2015 vertailussa ei näy juuri puoluesamaistumisen laskua (Kuvio 3.4.). Noin puolet suomalaisista katsovat yleisesti ottaen olevan lähellä jotakin poliittista puoluetta, vaikkakin vuosina 2007 ja 2011 osuus on ollut hieman muita vuosia suurempi.

Ikäryhmien väliset erot ovat kuitenkin huomattavat (Taulukko 3.1). Voimakkaimmin puolueisiin samaistuvat kaksi vanhinta ikäryhmää eli yli 55-vuotiaat ja heikoimmin alle 34-vuotiaat. Vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvista reilusti yli puolet katsoo olevansa lähellä jotakin poliittista puoluetta kun taas alle 34-vuotiaista lähes 60 prosenttia ei koe mitään puoluetta läheiseksi.

Koulutusryhmittäin tarkasteltuna yliopistotutkinnon suorittaneiden puoluesamaistuminen on vahvinta (Taulukko 3.1). Heistä noin kaksi kolmasosaa kokee jonkin puolueen läheiseksi. Sen sijaan henkilöistä, joilla ei ole ammatillista koulutusta, vain noin kaksi viidesosaa samaistuu tiettyyn

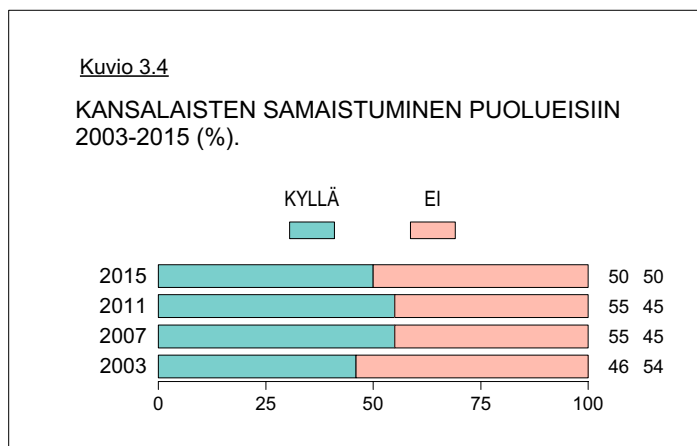
puolueeseen. Muuten koulutusryhmällä ei näyttäisi olevan merkittävää vaikutusta suomalaisten kiinnittymiseen puolueisiin.

Taulukko 3.1.

Kansalaisen samaistuminen puolueisiin ikäryhmän ja koulutustason mukaan, 2015 (rivi-%)

	Puoluesamaistuminen ^a		(n)
	Kyllä	En	
18–24 vuotta	34,5	65,5	(168)
25–34 vuotta	40,3	59,7	(253)
35–44 vuotta	47,4	52,6	(268)
45–54 vuotta	49,5	50,5	(192)
55–64 vuotta	55,2	44,8	(316)
Yli 64 vuotta	59,6	40,4	(396)
Ei ammatillista koulutusta (kansa-, keski- tai peruskoulu)	42,6	57,4	(216)
Ammatillinen koulutus	44,6	55,4	(381)
Keskiaste	50,4	49,6	(478)
Amattikorkeakoulu	49,8	50,2	(239)
Yliopisto	61,5	38,5	(365)

^a Kysymys kuului: "Katsotko yleensä olevasi lähellä jotakin poliittista puoluetta?"



KANSALAISTEN KOKEMUS VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA

Kansalaisten poliittista kiinnostumista arvioitaessa suuri merkitys on myös sillä katsovatko kansalaiset, että heidän yksittäisellä poliittisella teollaan on merkitystä poliittisen päätöksenteon kannalta ja missä määrin he kokevat ymmärtävänsä poliittisen järjestelmän toimintaa. Kansalaisten sitoutuminen poliittiseen järjestelmään ja yhteisten asioiden hoitoon riippuu pitkälti siitä, missä määrin he kokevat osallistumisensa merkitykselliseksi. Kuten professori Robert D. Putnam on todennut: ”jos ei tunne pelin sääntöjä eikä pelaajia eikä välitä lopputuloksesta, tuskin itse haluaa edes yrittää pelata”.⁹

Kansalaisten kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksistaan yhteiskunnassa kuvataan kansalaispätevyyden käsitteellä. Sisäisellä kansalaispätevyydellä tarkoitetaan sitä missä määrin kansalainen kokee ymmärtävänsä poliittisia prosesseja ja pystyvänsä osallistumaan niihin tehokkaasti. Ulkoinen kansalaispätevyys puolestaan viittaa siihen, missä määrin kansalainen kokee äänensä kuuluvan poliittisessa päätöksenteossa.¹⁰

Sisäinen kansalaispätevyys

Alhainen sisäinen kansalaispätevyys kytkeytyy erityisesti heikkoon poliittiseen tietämykseen ja poliittiseen kiinnostuneisuuteen. Kuitenkin vaikka suomalaisten poliittinen kiinnostuneisuus ja poliittinen tietämys ovat kohtalaisen korkeita kansainvälisessä vertailussa, heidän sisäinen kansalaispätevyytensä on keskimäärin verrattain heikkoa (Kuvio 3.6.). Suomalaisista jopa yli 40 prosenttia on samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että politiikka on välillä niin monimutkaista että siitä kärryille pääseminen on vaikeaa. Esimerkiksi Tanskassa ja Norjassa näin ajattelee vain noin viidesosa ja Ruotsissakin vain noin kolmasosa. Erityisen heikkoa sisäinen kansalaispätevyys on Kreikassa, jossa jopa puolet kokee politiikan liian monimutkaiseksi ymmärtää.

Toisaalta ajallinen vertailu Suomen osalta antaa heikkoa signaalia siitä, että tilanne olisi hieman parantumassa (Kuvio 3.5.). Siinä missä vuonna 2003 lähes neljä viidestä suomalaisesta oli vähintään jokseenkin samaa mieltä politiikan monimutkaisuudesta, vuonna 2015 näin ajatteli enää hieman yli kolme viidestä.

Sen sijaan väestöryhmät eroavat huomattavasti sisäisen kansalaispätevyyden suhteen (Taulukko 3.2.), mikä on erityisen merkityksellistä siksi, että heikko sisäinen kansalaispätevyys näin ollen myös voi voimakkaammin passivoida tiettyjä väestöryhmiä. Erityisen huomionarvoinen on sukupuolten välinen ero. Naisista yli 70 prosenttia katsoo politiikan olevan välillä monimutkaista ymmärtää miehien vastaavan osuuden olleessa noin 60 prosentin tietämillä. Koulutusryhmiä vertailtaessa erot ovat erityisen selkeät. Siinä missä yliopistokoulutuksen saaneista ainoastaan noin puolet kokee politiikan välillä monimutkaiseksi, vastaava osuus niillä, joilla ei ole ammatillista koulutusta on peräti neljä viidesosaa. Koulutus näyttää vahvistavan kansalaisten sisäistä kansalaispätevyyttä. Koska kansalaispätevyys linkittyy vahvasti poliittiseen tietämykseen, tulos on tärkeä, mutta ei yllättävä. Ikäryhmien välillä sen sijaan ei ole juurikaan eroa sisäisessä kansalaispätevyydessä – mikään ryhmä ei nouse esiin toista ryhmää heikompana tai vahvempana.

Ulkoisen kansalaispätevyys

Heikko ulkoisen kansalaispätevyys ei välttämättä passiivisi kansalaisia, vaan voi jopa innostaa heitä pohtimaan vaihtoehtoisia vaikuttamisen keinoja perinteisten keinojen rinnalle. Kuitenkin ulkoisen kansalaispätevyyden tarkastelu osoittaa väestöryhmien välillä olevien erojen noudattavan samaa kaavaa kuin sisäisen kansalaispätevyydenkin (Taulukko 3.3.).

Naiset uskovat huomattavasti miehiä vähemmän omien poliittisten tekojensa vaikuttavuuteen. Naisista vain noin puolet ja miehistä kaksi kolmasosaa uskovat poliittisen päättäjien ottavan kansalaisten näkemykset huomioon ainakin jossain määrin.

Ikäryhmien välillä erot eivät ole merkittäviä. Sen sijaan yliopistokoulutuksen saaneet eroavat selvästi muista koulutusryhmistä ulkoisen kansalaispätevyyden suhteen. Heistä jopa neljä viidestä uskoo kansalaisten vaikutusmahdollisuuksiin poliittisessa päätöksenteossa. Vastaava osuus on kolmessa alimmassa koulutusluokassa vain noin puolet.

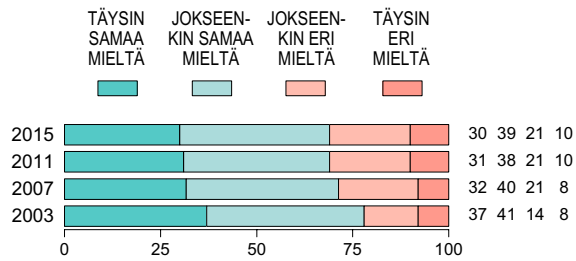
Taulukko 3.2.

Sisäinen kansalaispätevyys sukupuolen, ikäryhmän ja koulutustason mukaan, 2015 (rivi-%)

	"Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä"				(n)
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	
Nainen	35,6	38,2	18,2	7,9	(795)
Mies	24,4	39,0	23,6	13,0	(770)
18–24 vuotta	29,6	37,3	26,6	6,5	(169)
25–34 vuotta	29,2	42,0	21,0	7,8	(243)
35–44 vuotta	20,0	47,2	24,2	8,7	(265)
45–54 vuotta	25,8	40,9	20,4	12,9	(186)
55–64 vuotta	36,3	33,1	20,8	9,8	(317)
Yli 64 vuotta	34,8	34,5	16,2	14,4	(388)
Ei ammatillista koulutusta (kansa-, keski- tai peruskoulu)					
	45,3	36,0	14,0	4,7	(214)
Ammatillinen koulutus					
	43,0	35,0	13,4	8,6	(374)
Keskiaste					
	29,7	37,9	22,0	10,4	(472)
Ammattikorkeakoulu					
	19,5	42,8	26,7	11,0	(236)
Yliopisto					
	10,4	43,3	29,1	17,2	(268)

Kuvio 3.5

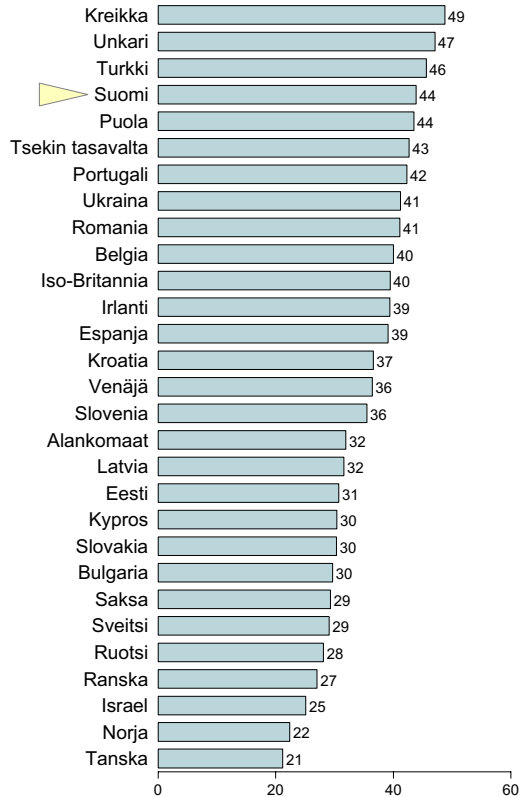
SISÄINEN KANSALAIKPÄTEVYYS* 2003-2015 (%).



*Suhtautuminen väittämään 'Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä, mitä on tekeillä'.

Kuvio 3.6

SISÄISEN KANSALAIKPÄTEVYYDEN KANSAINVÄLINEN VERTAILU (osuus vastaajista, jotka ovat jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että joskus politiikkaa on vaikea ymmärtää; European Social Survey 2008, %).



Taulukko 3.3.

Ulkoinen kansalaispätevyys sukupuolen, ikäryhmän ja korkeimman suoritettun tutkinnon ja mukaan, 2015, (rivi-%)

	"Poliittiset päättäjät ottavat kansalaisten näkemykset huomioon tehdessään päätöksiä"				(n)
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	
Nainen	3,9	46,8	35,0	13,4	(763)
Mies	10,0	52,1	29,7	8,3	(762)
18–24 vuotta	7,1	48,7	37,2	7,1	(156)
25–34 vuotta	5,1	53,2	33,3	8,4	(237)
35–44 vuotta	7,4	55,6	30,0	7,0	(257)
45–54 vuotta	8,6	51,9	29,7	9,7	(185)
55–64 vuotta	5,2	44,3	37,5	12,9	(309)
Yli 64 vuotta	8,9	46,0	30,0	15,1	(383)
Ei ammatillista koulutusta (kansa-, keski- tai peruskoulu)	7,2	43,3	30,8	18,8	(208)
Ammatillinen koulutus	6,0	44,5	36,8	12,6	(364)
Keskiaste	6,3	45,3	37,3	11,1	(459)
Ammattikorkeakoulu	7,3	51,5	32,2	9,0	(233)
Yliopisto	8,9	67,1	21,7	2,3	(258)

ASENTEET YHTEISKUNTA KOHTAAN

Poliittinen luottamus

Poliittinen luottamus nähdään usein demokratian toiminnan edellytyksenä. Yleensä poliittisella luottamuksella viitataan kansalaisen näkemykseen siitä, toimivatko instituutiot, puolueet ja poliitikot hänen odotustensa mukaisesti eli siten, kuten niiden pitäisi hänen mielestään toimia.¹¹

Arvioidessaan luottamustaan poliittisia instituutioita kohtaan kansalainen voi tarkastella poliittisia toimijoita, instituutioita ja poliittisten päätösten täytäntöönpanoa – sitä, mitä tapahtuu tässä hetkessä ja kuinka paljon hän nykyisiin toimijoihin luottaa. Toisaalta hän voi myös arvioida pysyvämpiä instituutioita siitä näkökulmasta, mitä ne edustavat, eli pohtia yleistettyä luottamustaan poliittista järjestelmää kohtaan.¹²

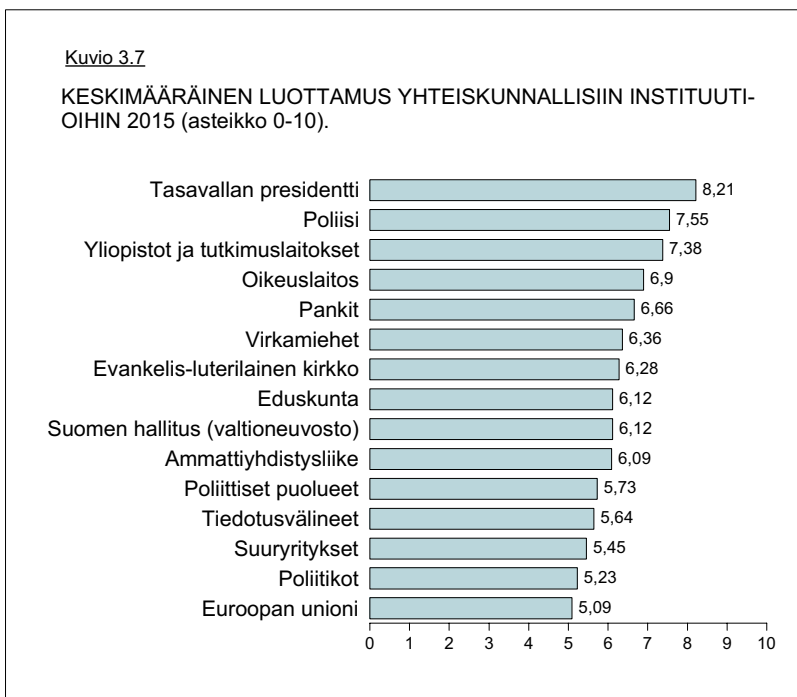
Korkeaa poliittista luottamusta yhteiskunnassa pidetään yleisesti demokraattisen järjestelmän toimintaedellytyksenä. Poliittinen luottamus yhteiskunnassa mahdollistaa sen, että instituutiot toimivat tehokkaasti, talouden toiminta on sujuvampaa ja valvontaa tarvitaan vähemmän.¹³ Luottamuksen mureneminen voi johtaa demokratian epävakauteen ja sen legitimitettiin kyseen-

alaistamiseen, estää uudistusten toimeenpanon tai jopa johtaa lain rikkomiseen.¹⁴ Toisaalta demokratia tarvitsee toimiakseen myös tietyn määrän epäluottamusta, eli sitä, että kansalaiset myös kyseenalaistavat poliittisen järjestelmän toimintaa. Keskeistä ei olekaan ainoastaan luottamuksen taso, vaan myös se, että kansalaisilla on mahdollisuus osoittaa demokraattisessa järjestelmässä epäluottamusta ja esittää vaihtoehtoja.¹⁵

Käsitykset siitä, miten poliittinen luottamus on kehittynyt nykymodernissa, vaihtelevat. Viimeaikaiset tutkimukset ovat toisaalta osoittaneet, että huolimatta sitoutumisestaan demokratian pelisääntöihin, kehittyneiden teollisuusmaiden kansalaiset luottavat yhä vähemmän poliitikkoihin, ovat vieraantuneet poliittisista puolueista ja suhtautuvat epäillen julkisen sektorin instituutioihin.¹⁶ Toisaalta on väitetty, että tuki poliittista järjestelmää kohtaan on jatkuvassa muutoksessa eikä selvästi havaittavissa olevaa laskusuuntaa ole.¹⁷

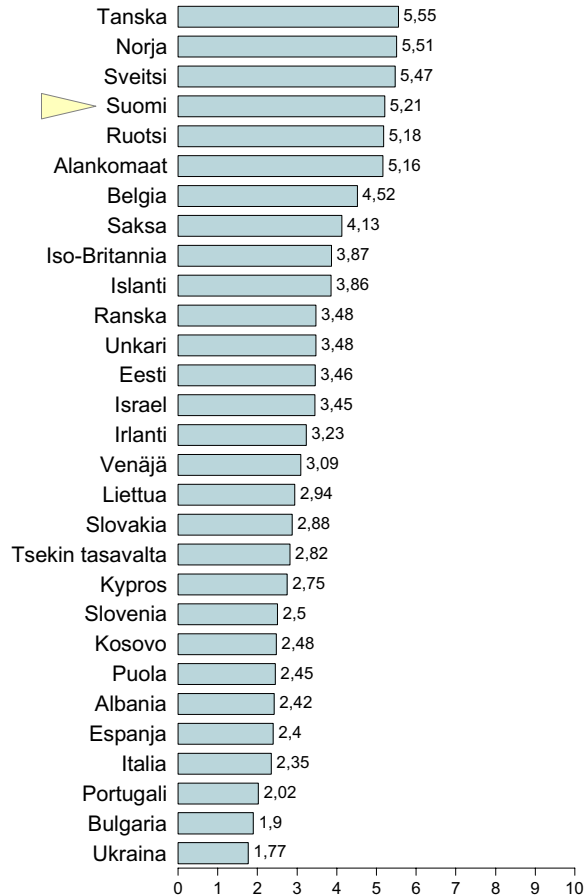
Maiden välillä on huomattavia eroja keskimääräisen poliittisen luottamuksen tasossa (Kuvio 3.8.). Suomi sijoittuu muiden Pohjoismaiden tavoin luottavaisimpien joukkoon – keskimäärin luottavaisempia ovat ainoastaan tanskalaiset, norjalaiset ja sveitsiläiset. Heikointa poliittinen luottamus on Portugalissa, Bulgariassa ja Ukrainassa.

Suomalaisten luottamus poliittisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin vaihtelee kuitenkin huomattavasti sen mukaan, mistä instituutiosta on kyse (Kuvio 3.7.). Valtaoikeuksien asteittaisesta riisumisesta huolimatta luottamus tasavallan presidenttiä kohtaan on perinteisesti ollut Suomessa korkeaa, ja se onkin ylivoimaisesti luotetuin instituutio. Suomalaisten luottamus poliisiin ja oikeuslaitokseen on samoin vakaata. Myös yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin luotetaan vahvasti. Vähiten kansalaisten luottamusta saavat osakseen poliitikot ja Euroopan unioni. Luottamus hallitukseen ja eduskuntaan on keskivahvaa.



Kuvio 3.8

SUOMALAISTEN KESKIMÄÄRÄINEN LUOTTAMUS POLIITTISIIN INSTITUUTIOIHIN KANSAINVÄLISESSÄ VERAILUSSA (European Social Survey 2012; asteikko 0-10).



Tyytyväisyys demokratiaan

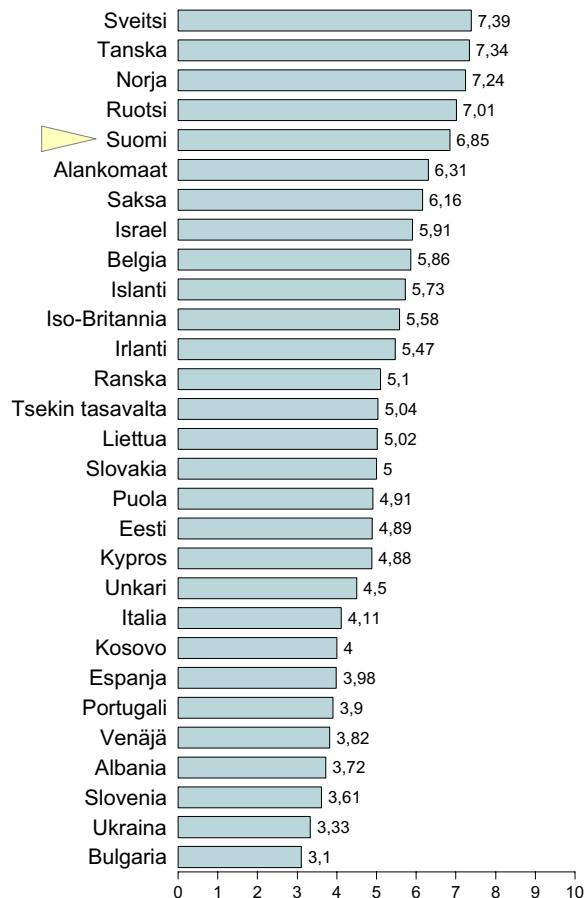
Arvioidessaan tyytyväisyytään demokratiaan kansalaiset saattavat kiinnittää huomiota eri asioihin. Jotkut voivat tarkastella sitä, tuottaako järjestelmä kansalaisten kannalta demokraattisia tai oikeudenmukaisia päätöksiä. Toiset puolestaan voivat kiinnittää huomiota siihen, kuinka demokraattisesti päätöksentekoprosessi toimii. Kolmas ryhmä voi pohtia demokratian periaatteiden toteutumista verrattuna johonkin ideaalimalliin.¹⁸

Yleisesti kysyttäessä kansalaisen tyytyväisyyttä demokratiaa kohtaan tarkastellaan hänen yleiskäsitystään demokratiasta toimivana hallintomuotona ja toisaalta myös oletetaan demokratian olevan päämäärä sinänsä, joka toimiessaan on yhteiskunnalle eduksi.

Suomalaisten tyytyväisyys demokratian toimivuuteen on vakaata ja kansainvälisessäkin vertailussa korkeaa (Kuvio 3.9.). Erityisen hyvin demokratian katsotaan toteutuvan Sveitsissä ja Suomen ohella muissa Pohjoismaissa. Demokratian toimintaan tyytymättömimmät löytyvät Sloveniasta, Ukrainasta ja Bulgariasta.

Kuvio 3.9

SUOMALAISTEN TYYTYVÄISYYS DEMOKRATIAAN KANSAINVÄLISESSÄ VERTAILUSSA (European Social Survey 2012; asteikko 0-10).



Kysyttäessä kansalaisilta näkemystä demokratian paremmuudesta suhteessa muihin hallintomuotoihin ikäryhmittäisiä eroja ei juuri ilmene (Taulukko 3.4.). Demokratiaa pitää muita parempana hallintomuotona yli neljä viidesosaa kaikissa ikäryhmissä. Varsinaista demokratian vastustusta on vain marginaalisesti, mutta sen sijaan nuorimmassa ikäryhmässä lähes kymmenesosa ei ilmaise kantaansa kysymykseen.

Myös eri koulutusryhmien kannatus demokratialle hallintomuotona on vakaalla pohjalla. Ammattikoulun käyneistä kuitenkin lähes yhdeksän prosenttia ei ilmaise kantaansa.

Taulukko 3.4.

Kansalaisten näkemys demokratiasta hallintomuotona iän ja koulutustason mukaan, 2015 (rivi-%)

	"Demokratialla voi olla ongelmansa, mutta se on parempi kuin muut hallitusmuodot"					(n)
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	
18–24 vuotta	38,0	43,3	8,2	1,2	9,4	(171)
25–34 vuotta	51,6	35,8	3,9	1,2	7,5	(254)
35–44 vuotta	54,9	37,7	3,0	1,1	3,4	(268)
45–54 vuotta	62,7	31,1	2,6	1,0	2,6	(193)
55–64 vuotta	61,0	32,1	3,5	0,9	2,5	(318)
Yli 64 vuotta	60,2	30,3	3,8	0,8	5,0	(399)
Ei ammatillista koulutusta (kansakoulu- tai peruskoulu)						
keski- tai peruskoulu)	53,4	32,0	6,8	2,3	5,5	(219)
Ammatillinen koulutus	44,9	41,8	3,4	1,0	8,9	(383)
Keskiaste	57,2	32,6	5,4	0,6	4,2	(481)
Ammattikorkeakoulu	62,2	34,9	0,8	0,0	2,1	(241)
Yliopisto	65,5	28,7	2,9	1,5	1,5	(275)

IV

Yhteen veto demokratiaindikaattoreista 2015

DEMOKRATIA TOIMII JA POLITIIKKA KIINNOSTAA

Suomalaiset ovat yleisesti tyytyväisiä demokratian toimivuuteen. Tyytyväisyys on vakaata ja kansainvälisesti vertaillen korkeaa.

Laajoissa eurooppalaisissa vertailuissa suomalaiset sijoittuvat myös yleiseltä poliittiselta kiinnostuneisuudeltaan kärkikymmenikköön. Kansallisten vaalitutkimusten mukaan suomalaisista kaksi kolmesta sanoo olevansa kiinnostunut politiikasta paljon tai vähintään jonkin verran.

Vahvaho kiinnostus on ollut eri tutkimuksissa vakaata ja vuonna 2015 vähintään jonkin verran kiinnostuneiden osuus oli 69 prosenttia. Poliitikasta hyvin kiinnostuneita oli 22 prosenttia.

Mitä pidempi koulutus, sitä varmemmin politiikka kiinnostaa. Yliopistotutkinnon suorittaneista lähes 90 prosenttia on politiikasta vähintään jonkin verran kiinnostuneita.

PUOLUEJÄSENYYS EI JUURI KIINNOSTA MUTTA USEIMMILLE LÖYTYY LÄHEINEN PUOLUE

Eduskunnassa edustettujen puolueiden jäsenmäärä on laskenut 1980-luvun alusta kuluvalle vuosikymmenelle hieman yli kolmannekseen, noin 270 000 jäseneseen. Kuutisen prosenttia aikuisväestöstä kuuluu jäsenenä johonkin puolueeseen.

Tästä huolimatta suomalaisten samaistuminen johonkin puolueeseen on melko yleistä ja taasisen vakaata. Noin puolet suomalaisvalitsijoita katsoo olevansa lähellä jotakin poliittista puoluetta, eikä vuosien 2003–2015 vertailussa näy merkkejä puoluesamaistumisen heikentymisestä.

Vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvat samaistuvat muita todennäköisemmin johonkin puolueeseen. Nuorimmista valitsijoista kolme viidestä ei koe mitään puoluetta läheiseksi.

SUOMALAISET PITÄVÄT POLITIIKKA LIIAN MONIMUTKAISENA

Sisäistä kansalaispätevyyttä tunteva kansalainen kokee ymmärtävänsä poliittisia prosesseja ja pystyvänsä osallistumaan niihin tehokkaasti. Matalaa sisäistä kansalaispätevyyttä kokeva pitää politiikkaa liian monimutkaisena ja vaikeana ymmärtää.

Nykyisin suomalaisista noin kaksi kolmesta pitää politiikkaa liian monimutkaisena ja vaikeasti ymmärrettävänä. Osuus on laskenut jonkin verran 2000-luvun alusta.

Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa on prosentuaalisesti Suomea vähemmän kansalaisia, jotka kokevat politiikan monimutkaiseksi.

Suomessa naiset kokevat heikkoa sisäistä kansalaispätevyyttä hieman miehiä yleisemmin. Mitä pidempi koulutus, sitä todennäköisemmin henkilö tuntee sisäistä kansalaispätevyyttä. Ikäryhmien väliset erot jäivät sen sijaan pieniksi.

PRESIDENTTIIN LUOTETAAN PALJON, EU:IIIN JA PUOLUEISIIN SELVÄSTI VÄHEMMÄN

Kansalaisen kokema poliittinen luottamus rakentuu siitä, toimivatko poliitikot, puolueet ja politiikan muut instituutiot heidän toiveidensa ja odotustensa mukaisesti. Laajoissa eurooppalaisten maiden vertailuissa Suomi kuuluu muiden Pohjoismaiden kanssa maihin, joiden kansalaisten poliittinen luottamus on verraten korkeaa.

Luottamus vaihtelee sen mukaan, mistä instituutiosta on kyse. Suomessa Tasavallan presidentti oli luotetuin vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa mitatuista yhteiskunnallisista instituutiosta. Kun vastaajat arvioivat luottamustaan instituutioihin asteikolla nollassa kymmeneen, presidentti-instituutioon kohdistuvan luottamuksen keskiarvo oli 8,2. Matalinta luottamusta tunnettiin Euroopan unionia kohtaan (5,1).

Myös terve epäluottamus politiikan toimijoita kohtaan on yksi toimivan demokratian peruspilari. Esimerkiksi luottamus poliittisia puolueita kohtaan jäi vuoden 2015 vaalitutkimuksessa keskitason alapuolelle (5,7).

Puolueluottamuksen keskiarvo sijoittuu silti asteikon keskivälin paremmalle puolelle. Samansuuntainen tulos saatiin, kun vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen vastaajille esitettiin väittämä ”poliittiset päättäjät ottavat kansalaisten näkemykset huomioon tehdessään päätöksiä”. Siitä oli samaa mieltä niukka enemmistö vastaajista, naisista joka toinen ja miehistä hieman yli 60 prosenttia.

VALLANVAIHTOVAALIT – EIVÄT MERKITTÄVÄT KANNATUSMUUTOSVAALIT

Eduskuntavaalien 2015 voittajia olivat Keskusta ja Vihreät. Perussuomalaiset onnistui lähes säilyttämään ääni- ja paikkaosuutensa, mikä edesauttoi puoletta nousemaan Keskustan ja Kokoomuksen kanssa hallitukseen vaalien jälkeen.

Päähallituspuolueiden eli Kokoomuksen ja SDP:n vaalitappio johtui hallitusvastuusta, vaalikauden vaikeasta taloudellisesta toimintaympäristöstä sekä hallituspolitiikasta. Lisäksi päähallituspuolueiden keskinäinen riitaantuminen vaalikauden lopulla söi niiden kannatusta.

Puolueiden kannatusmuutokset eivät olleet vuoden 2015 vaaleissa keskimäärin läheskään niin suuria kuin muutosvaaleissa 2011. Puoluekannatuksen kokonaisuutos eli voittaneiden puolueiden yhteenlaskettu ääniosuusmuutos (7,8 prosenttiyksikköä) jäi hieman alle sotien jälkeisen pitkäaikaiskeskiarvon.

Puoluetta peräkkäisissä eduskuntavaaleissa vaihtaneiden osuus väheni vuodesta 2011. Puolueuskollisia oli vuoden 2015 vaaleissa 45 prosenttia. Puoluetta vaihtaneita liikkuvia äänestäjiä oli neljännes valitsijoista ja kotimaan äänioikeutetuista 30 prosenttia jätti äänestämättä.

ÄÄNESTYSPROSENTTI LÄHES ENNALLAAN

Sekä kotimaan äänestysprosentti (70,1 %) että ulkosuomalaisten äänestysprosentti (10,1 %) laskivat noin puoli prosenttiyksikköä vuodesta 2011. Vain kaksi kolmesta kaikista vaalien äänioikeutusta käytti äänioikeuttaan (66,9 %).

Itä-Suomen vaalipiirien yhdistämisestä ei ollut apua alueen valitsijoiden äänestysinnon vahvistamisessa. Kaakkois-Suomen ja Savo-Karjalan vaalipiirien äänestysprosentit olivat matalampia kuin Itä-Suomen vaalipiirin äänestysprosentit vuonna 2011.

Vaalipiireissä äänestysprosentti nousi vain muutamissa vaalipiireissä, lähinnä Keskustan vaivoilla alueilla. Lapin ja Oulun vaalipiirien lisäksi kotimaan äänestysprosentti nousi Keski-Suomen ja Ahvenanmaan vaalipiireissä.

Nämä muutokset eivät vaikuttaneet äänestysprosenttien alue-erojen pitkäaistrendiin: 1980-luvun alusta 2010-luvun vaaleihin äänestysprosentti on laskenut Helsingin ja Uudenmaan vaalipiireissä huomattavasti vähemmän kuin koko maassa keskimäärin.

Helsingissä äänestysprosentti on laskenut vuodesta 1983 vuoteen 2015 vain muutaman prosenttiyksikön kun koko maassa kotimaan äänestysprosentti on laskenut vastaavana aikana lähes 11 prosenttiyksikköä. Saattaa olla, että tunnettujen ehdokkaiden paljous ja helsinkiläisnäkökulman runsas esilläolo viestimissä on kohottanut alueella asuvien äänestysintoa eduskuntavaaleissa.

INTERNETIN VAALIKONEIDEN MERKITYS KASVAA NUORISSA VALITSIJAIKÄLUOKISSA

Vaalikoneiden seuraaminen osana vaaliviestintää on yleistynyt kuluvalle vuosituhanella voimakkaasti alle 30-vuotiaiden valitsijoiden keskuudessa.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa nuorista 15 prosenttia seurasi vaaleja vaalikoneiden kautta hyvin tai melko paljon. Vuoden 2015 vaaleissa luku oli jo 42 % eli osuus oli lähes kolminkertainen.

Vaalikoneet myös vaikuttavat useiden nuorten valintoihin. Alle 30-vuotiasta 38 % piti vaalikoneiden antamia suosituksia ratkaisevina tai melko tärkeinä omalle puoluevalinnalleen.

PUOLUEEN MERKITYS SUHTEESSA EHDOKKAASEEN KASVAA ETENKIN NUORILLA

Vaalitutkimuksissa on jo pitkään tiedusteltu vastaajilta ”kumpi asia oli sinulle loppujen lopuksi tärkeämpi äänestämisesi, puolue vai ehdokas?” Vastausvaihtoehdot ovat olleet puolue, ehdokas ja en osaa sanoa.

Koko äänestäjäkunnassa on puoluetta enemmän painottavia ja ehdokasta omassa päätöksessään enemmän painottavia melko tasapäisesti.

Puolueen painottaminen suhteessa ehdokkaaseen on noussut hallitsevaksi suhtautumiseksi nuorimpien äänestäjien joukossa kuluvalle vuosikymmenellä. Vain runsas kolmannes (36 %) alle 30-vuotiasta pitää ehdokasta tärkeämpänä äänestämislleen kuin puoluetta.

Asia liittyy ainakin nuorten puolue mieltymyksiin. Esimerkiksi Vihreillä, Perussuomalaisilla ja Kokoomuksella on melko runsaasti nuoria kannattajakunnassaan. Näissä puolueissa on muita enemmän puoluetta äänestyspäätöksessään painottavia.

Lisäksi nuoret valitsijat tuntevat yhä harvemmin henkilökohtaisesti ehdokkaita. Voi myös olla, että vaalikoneet osoittavat muita vaaliviestimiä selkeämmin ehdokkaan tavoitteiden sijoittumisen suhteessa muihin puolueen ehdokkaisiin.

YHÄ HARVEMMAT MIELTÄVÄT ITSENSÄ VASEMMISTOLAISIKSI

Suurimpien vasemmistopuolueiden eli SDP:n ja Vasemmistoliiton yhteenlaskettu eduskuntavaalikiitos oli keväällä 2015 23,6 prosenttia. Vasemmistopuolueiden kiitos putosi 1980-luvun lopulla alle 40 prosenttiin ja vuoden 2011 vaaleissa jo alle 30 prosenttiin. Vuoden 2015 vaaleissa osuus kutistui alle neljännekseen.

Miten puoluekiitoksen laskusuunta on näkynyt siinä, mihin vaalien valitsijat sijoittavat itsensä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella? Asiaa on mitattu ns. itsesijoituksena asteikolla nolasta kymmeneen ja tulosten mukaan nykyisin vain 25 prosenttia valitsijoista pitää itseään vasemmistolaisina (vaihtoehdot 0-4 skaalalla 0-10).

Ammattiryhmien välillä vallitsee edelleen odotettuja eroavuuksia. Itsesijoituksen keskiarvojen perusteella selvimmin oikealle sijoittuvia ammattiryhmiä ovat maatalousyrittäjät ja muut yrittäjät sekä jossakin määrin myös ylemmät toimihenkilöt ja johtajat. Laajaan työntekijöiden ryhmään kuuluvista vain 31 prosenttia sijoitti itsensä vasemmistoon vuonna 2015.

SILTI PUOLUEET PROFILOITUVAT YHÄ VASEMMISTO-OIKEISTO-ULOTTUVUUDELLA

Vasemmistoliitto on ainoa eduskuntapuolue, jonka kannattajat sijoittuvat selkeästi vasemmistoon. SDP:n ja Vihreiden äänestäjät ovat hieman vasemmalle kallellaan. Keskusta, RKP ja Kristillisdemokraatit sekä erityisesti Kokoomus ovat kannattajiensa itsesijoituskeskiarvojen nojalla selkeästi oikealle sijoittuvia puolueita.

Perussuomalaisten kannattajakunta havaittiin vuoden 2011 vaalitutkimuksessa keskiarvoltaan aivan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden keskelle sijoittuvaksi, mutta vuoden 2015 vaaleissa puolueen kannattajien itsesijoitus liikkui pykälän oikealle (5,1→5,9).

AMMATTIRYHMILLÄ ON VIELÄKIN TUTUT SUOSIKKIPOULUEENSA

Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat ovat selkeästi yliedustettuina Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjäkunnassa.

Työntekijät muodostavat merkittävän osan Perussuomalaisten ja SDP:n kannattajakunnasta, mutta Vasemmistoliitossa työntekijöiden osuus on romahtanut.

Maatalousyrittäjistä valtaosa äänestää Keskustaa. Heitä on puolueen äänestäjäkunnassa yli kolminkertaisesti vaalien koko äänestäjäkuntaan verrattuna.

Kristillisdemokraatit näyttävät nojautuvan kannatuksessaan muiden muassa palvelutyöntekijöihin, ja RKP:n äänestäjäkunnalle on tyypillistä korkea ammattiasema.

VIHREÄT ON ÄÄNESTÄJÄKUNNALTAAN NAISVALTAISIN, SDP:N ÄÄNESTÄJÄT OVAT IÄKKÄITÄ

Äänestäjäkunnaltaan naisvaltaisimpia puolueita ovat olleet vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa Vihreät ja KD. Vuonna naisvaltaisin äänestäjäkunta oli Vihreillä (61 %) ja miesvaltaisin Perussuomalaisilla (58 %).

Molemmat sukupuolet ovat silti kohtuullisen hyvin edustettuina kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjäkunnissa.

Vihreiden eduskuntavaaliäänestäjistä joka toinen on alle 35-vuotias. Sitä vastoin SDP:ssä lähes kaksi viidestä puolueen äänestäjästä kuului vuoden 2015 eduskuntavaaleissa 65 vuotta täytäneisiin.

LOPPUVIITTEET

JOHDANTO

- 1 Borg 2006 toim. ja Borg 2013 toim. Indikaattorit ovat keskeinen osa oikeusministeriön demokratiaseuranta, jonka toistaiseksi näkyvin osa on ollut hallituksen demokratiapoliittinen selonteko vuonna 2014.
- 2 Paloheimo 2005 toim., Borg & Paloheimo toim. 2009, Borg 2011 toim.
- 3 Ks. <http://www.vaalitutkimus.fi/>
- 4 Ks. <http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/>

I

TULOS, KANNATUSMUUTOKSET JA ÄÄNESTYSPÄÄTÖSTEN TAUSTOJA

- 1 Vaalitutkimuksessa on tarpeen erottaa puolueiden nimet puolueiden kannattajakunnista. Siksi tässä raportissa puolueiden nimet kirjoitetaan isolla alkukirjaimella, kun teksti viittaa ns. käyttönimenä puolueorganisaatioon (esim. Kokoomus tai Perussuomalaiset). Puolueiden jäsen- tai kannattajakuntiin viitattaessa käytetään pientä alkukirjainta (esim. kokoomuslaiset tai perussuomalaiset).
- 2 Paloheimo 2003, 180.
- 3 Analyysi perustuu pääosin vertailuun siitä, mitä puoluetta kyselyvastaaja äänesti mittausajankohdan läheisissä ja sitä edeltäneissä eduskuntavaaleissa. Vuosina 1975 ja 1979 vertailussa ovat aiemmat kunnallisvaalit. Pitkittäistarkasteluun omaksutussa Paloheimon laskutavassa liikkuviksi äänestäjiksi on luettu vertailtavissa vaaleissa puoluetta vaihtaneet, mobilisoituneet ja äänestämässä käyneet ensikertalaiset. Nukkujia ovat kyselyissä äänestämättä jättäneiksi ilmoittautuneet sekä vastaajat, jotka kieltäytyivät kertomasta, äänestivätkö he vaaleissa.
- 4 Ks. Borg 2012, 198.
- 5 Paloheimo 2007, 334.
- 6 Bengtsson 2012, 139-155 ja Karvonen 2012, 313-323.
- 7 Pesonen 1972 (toim.).
- 8 Pesonen ym. 1993.
- 9 Bengtsson 2012, 145.

II

ÄÄNESTÄJÄKUNNAN IDEOLOGINEN JA SOSIODEMOGRAFINEN PROFIILI

- 1 Paloheimo 2007; Karvonen 2014.
- 2 Bengtsson ym. 2013.
- 3 Dalton 2002, 191; Knutsen 1999; van der Eijk et al. 2005, 167.
- 4 Paloheimo 2008, 38; Mickelsson 2006, 246.
- 5 Ks. Paloheimo & Sundberg 2005, 190-192.
- 6 Ammattiryhmien koodauksessa on käytetty kansainvälistä ISCO-08-luokitusta.
- 7 Paloheimo & Sundberg 2005, 192.
- 8 Ks. mt.
- 9 Paloheimo 2006; 2008.
- 10 Ks. esim. Stubager 2010; Mykkänen 2012.
- 11 Muuttuja painottaa aineiston vastaamaan kielijakaumaa äänestäjäkunnassa sekä puolueiden eduskuntavaaleissa Suomessa asuivilta Suomen kansalaisilta saamaa äänijakaumaa.

- 12 Vuoden 2015 aineistossa painotettiin kuitenkin ikää ja vaalipiiriä.
- 13 Taulukosta 2.1 on jätetty pois osa vastaajista. Kieliryhmistä on jätetty pois muunkieliset (N=11 vuonna 2003, N=8 (2007), N=6 (2011) ja N=11 (2015) ja ammattiryhmistä vastaajat, joiden ammattia ei voitu luokitella tai jotka olivat työttöminä, opiskelijoina, vanhempainvapaalla jne. (N=177 vuonna 2003, N=138 (2007), N=214 (2011) ja N=349 (2015)).

III

SUOMALAISTEN POLIITTINEN KIINNITTYMINEN

- 1 Ks. esim. Rapeli 2010.
- 2 Elo & Rapeli 2008.
- 3 Kestilä-Kekkonen 2014.
- 4 Borg 2013.
- 5 Borg 2008.
- 6 Campbell ym. 1960.
- 7 Thomassen 1976.
- 8 Grönlund & Westinen 2012.
- 9 Putnam 2000, 35.
- 10 Converse 1972.
- 11 Esim. Stokes, 1962; Hetherington, 1998.
- 12 Easton 1975.
- 13 Listhaug & Ringdal, 2008.
- 14 Easton 1965; Hooghe & Zmerli 2011; Marien & Hooghe 2011.
- 15 Esim. Wiberg 1986.
- 16 Dalton 2004.
- 17 Norris 2011.
- 18 Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2015.

LÄHTEET

- Bengtsson, Åsa (2012): "Väljarnas kandidatval: rörlighet och motiv". Teoksessa *Muutosvaalit 2011* (toim. Borg, Sami). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 139–155.
- Bengtsson Åsa, Hansen, Kasper M., Haroarson, Olafur P., Narud, Hanne M. & Oscarsson, Henrik (toim.) (2013): *The Nordic Voter*. Colchester: ECPR Press.
- Borg, Sami (2006 toim.): Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriön julkaisu 1/2006. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, Sami (2008): "Kansalaisten jäsenyys ja toiminta puolueissa". Teoksessa Heikki Paloheimo & Tapio Raunio (toim.) *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 85-108.
- Borg, Sami (2012): "Perussuomalaiset". Teoksessa *Muutosvaalit 2011* (toim. Borg, Sami). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 191–210.
- Borg, Sami (2013 toim.): Demokratiaindikaattorit 2013. Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Campbell, A, Converse, P. E., Miller, W. E. & Stokes, D. E. (1960): *American Voter*. New York: John Wiley & Sons.
- Converse, P. E. (1972): "Change in the American Electorate". Teoksessa Angus Campbell & Philip E. Converse (toim.) *The Human Meaning of Social Change*. New York: Russell Sage Foundation, 263-337.
- Dalton, Russell J. (2002): "Political Cleavages, Issues and Electoral Change". Teoksessa Lawrence LeDuc, Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (toim.), *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. London: SAGE Publications. 189–209.
- Dalton, R. J. (2004): *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Easton, David (1965): *A System Analysis of Political Life*. New York: Wiley.
- Easton, David (1975): "A Re-assessment of the Concept of Political Support". *British Journal of Political Science* 5: 435–457.
- Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008): *Suomalaisen politiikkatietämys*. Oikeusministeriön julkaisu 6/2008. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Grönlund, Kimmo & Westinen, Jussi (2012): "Puoluevalinta". Teoksessa S. Borg (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö, 256-190.
- Hetherington, M. J. (1998): "The Political Relevance of Political Trust". *American Political Science Review* 92(4): 791–808.
- Hooghe, M. & Zmerli, S. (2011): "Introduction: the Context of Political Trust". Teoksessa M. Hooghe & S. Zmerli, (toim.) *Political Trust. Why Context Matters*. Colchester. Colchester: ECPR Press, 1–12.
- Karvonen, Lauri (2012): "Ehdokasäänestäminen". Teoksessa: *Muutosvaalit 2011* (toim. Borg, Sami). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 313–323.
- Karvonen, Lauri (2014): *Parties, governments and voters in Finland. Politics under fundamental societal transformation*. Colchester: ECPR Press.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2014): "Puoluedemokratian haasteet Euroopassa: Syrjäyttävätkö uudet poliittisen osallistumisen muodot edustuksellisen demokratian?" Teoksessa Tuomas Forsberg & Tapio Raunio (toim.) *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Söderlund, Peter (2015): "Is It All about the Economy? Government Fractionalization, Economic Performance and Satisfaction with Democracy across Europe, 2002–2013", *Government & Opposition* (forthcoming).
- Knutson, Oddbjørn (1999): *Left-right polarisation in West European party systems: a comparative longitudinal study based on judgements by political experts*. Oslo: Universitetet i Oslo.

- Listhaug, O. & Ringdal, K. (2008): "Trust in Political Institutions". Teoksessa H. Ervasti, T. Fridberg, M. Hjerm & K. Ringdal (toim.) *Nordic Social Attitudes in a European Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Marien, S. & Hooghe, M. (2011): "Does Political Trust Matter? An Empirical Investigation into the Relation between Political Trust and Support for Law Compliance". *European Journal of Political Research* 50(2): 267–291.
- Mickelsson, Rauli (2006): "Ovatko puolueet samanlaisia periaateohjelmien näkökulmasta katsottuna?". Teoksessa Paastela, Jukka & Paloheimo, Heikki (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 237–258.
- Mykkänen, Juri (2012): "Uskonto ja äänestäminen". Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 292–309.
- Norris, Pippa (2011): *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paloheimo, Heikki (2003): "Miten äänestäjät valitsevat puolueen?". *Politiikka* 45:3, 175–193.
- Paloheimo, Heikki (2006): "Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet". Teoksessa Paastela, Jukka & Paloheimo, Heikki (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 217–258.
- Paloheimo, Heikki (2007): "Eduskuntavaalit 1907-2003". Teoksessa Ollila, Anne ja Paloheimo, Heikki: *Kansanedustajan työ ja arki. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Osa 5. Helsinki: Edita, 173–369.
- Paloheimo, Heikki (2008): "Ideologiat ja ristiriitaisuudet". Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki & Jan Sundberg (2005): "Puoluevalinnan perusteet". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 169–201.
- Pesonen, Pertti (toim. 1972): *Protestivaalit, nuorisovaalit: tutkielmia kansanedustajien vaaleista 1966, 1970 ja 1972*. Helsinki: Ylioppilastuki.
- Pesonen, Pertti, Risto Sänkiäho & Sami Borg (1993): *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Porvoo – Helsinki: WSOY.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Rapeli, Lauri (2010): *Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa*. Turku: Turun yliopisto.
- Stokes, D. E. (1962): "Popular Evaluations of Government: An Empirical Assessment". Teoksessa H. Cleveland & H. D. Lasswell (toim.) *Ethics and Bigness: Scientific, Academic, Religious, Political, and Military*. New York: Harper and Brothers, 61–72.
- Stubager, Rune (2010): "The Development of the Education Cleavage: Denmark as a Critical Case". *West European Politics*, 33:3, 505–533.
- Thomassen, Jacques (1976): "Party Identification as a Cross-National Concept: Its Meaning in the Netherlands". Teoksessa I. Budge, I. Crewe & D. Farlie (toim.), *Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition*. London: Wiley.
- Van der Eijk, Cees, Schmitt, Herman & Binder, Tanja (2005): "Left-Right Orientations and Party Choice". Teoksessa Thomassen, Jacques (toim.), *The European Voter: A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 167–191.
- Wiberg, Matti (1986): Wrong persons are making right decisions without hearing us: Political trust, responsiveness of politicians and satisfaction with governmental policies. *Scandinavian Political Studies* 9(2): 141–156.

Eduskuntavaaleja koskevat sähköiset tutkimusaineistot (tutkimusdatat)

- Puolueiden ajankohtaistutkimus 1983 [elektroninen aineisto]. FSD1011, versio 1.1 (2004-07-09). Suomen Gallup [aineistonkeruu], 1983. Suomen Gallup & Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin laitos [tuottajat]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2004.
- Borg, Sami & Pesonen, Pertti & Sänkiäho, Risto: Eduskuntavaalitutkimus 1991 [elektroninen aineisto]. FSD1088, versio 1.0 (2006-08-08). Helsinki: Tilastokeskus [aineistonkeruu], 1991. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2006.
- Karvonen, Lauri & Paloheimo, Heikki: Eduskuntavaalitutkimus 2003 [elektroninen aineisto]. FSD1260, versio 1.1 (2012-01-05). Espoo: Suomen Gallup [aineistonkeruu], 2003. Vaalit ja edustuksellinen demokra-

- tia Suomessa -tutkimusryhmä [tuottaja], 2003. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2012.
- Paloheimo, Heikki: Eduskuntavaalitutkimus 2007 [elektroninen aineisto]. FSD2269, versio 1.1 (2012-01-05). Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2007. Poliittisen osallistumisen tyylit ja demokratian muodot: Suomi vertailevassa tarkastelussa -tutkimusryhmä [tuottaja]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2012.
- Borg, Sami & Grönlund, Kimmo: Eduskuntavaalitutkimus 2011 [elektroninen aineisto]. FSD2653, versio 2.1 (2013-01-22). Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2011. Vaalitutkimuskonsortio [tuottaja], 2011. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2013.
- Vuoden 2015 kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen data-aineisto tulee Tietoaarkiston kautta avoimeen tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöön vuoden 2016 loppupuoliskolla sen jälkeen, kun hankkeen pääraportti on ilmestynyt.



OIKEUSMINISTERIÖ  JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7059
ISBN 978-952-259-482-2 (nid.)
ISBN 978-952-259-483-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi